

Реєстрація

номер

дата

підпис лаборанта кафедри

Рекомендовано

до захисту

підпис наукового керівника

ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захи- сту

оцінка

дата захисту

Голова ЕК

підпис

ініціали, прізвище

Члени ЕК

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

Секретар ЕК

підпис

ініціали, прізвище

Роль громадянських ініціатив в протидії дискримінації ЛГБТ в Україні

Меляницька Юлія Павлівна

Аспект дискримінації ЛГБТ спільноти, то це явище все ще поширене в багатьох країнах, але робота над цим триває дуже активна і рухає деякі країни в сторону легалізації одностатевих шлюбів. І в нас великий простір для запровадження нових можливостей, наприклад, нових форм інновацій, ініціатив та залучення до дії громади для того щоб дискримінована спільнота була інтегрована. І тому потрібно зрозуміти роль громадських ініціатив в протидії дискримінації ЛГБТ спільноти. В першому розділі сформовано теоретичні засади дослідження громадянських ініціатив в протидії дискримінації. В другому розділі дискримінація ЛГБТ розглядається як соціальна проблема, визначається рівень дискримінації в Україні та форми її вираження. В третьому розділі здійснено емпіричне дослідження щодо успішності громадянських ініціатив в протидії дискримінації ЛГБТ в Україні.

Ключові слова: громадянські ініціативи, дискримінація, ЛГБТ-спільнота.

The Role of Citizen's Initiatives in Combating LGBT Discrimination in Ukraine

Melianytska Yuliia

The aspect of discrimination against the LGBT community, this phenomenon is still common in many countries, but work on it is very active and is moving some countries towards the legalization of same-sex marriage. And we have a lot of space to make new opportunities, such as new forms of innovation, initiatives and community involvement to ensure that the discriminated community is integrated. Therefore, it is necessary to understand the role of public initiatives in combating discrimination against the LGBT community. The first chapter formulates the theoretical foundations of the study of civic initiatives in combating discrimination. In the second chapter, discrimination against LGBT people is considered as a social problem, the level of discrimination in Ukraine and the forms of its expression are determined. The third chapter provides an empirical study of the success of civic initiatives in combating LGBT discrimination in Ukraine.

Key words: Citizen's Initiatives, Discrimination, LGBT community

ВСТУП	5
Розділ 1. Теоретичні засади дослідження громадянських ініціатив у протидії дискримінації	7
1.1. Стан наукових досліджень та поняття громадянських ініціатив.	7
1.2. Феномен громадянської ініціативи в контексті теорій громадянської активності, соціальної мобілізації та соціальної відповідальності	11
1.3. Соціологічна інтерпретація явища дискримінації.	18
Висновки до першого розділу	26
2. Дискримінація ЛГБТ спільнот як соціальна проблема	28
2.1. Ставлення до ЛГБТ спільнот в українському та європейських суспільствах.	28
2.2. Дискримінаційні практики щодо ЛГБТКІ спільнот в Україні та Європі	37
2.3. Законодавчі практики протидії дискримінації ЛГБТКІ в Україні та Європейському Союзі	43
Висновки до другого розділу	48
3. Емпіричне дослідження “Роль громадянських ініціатив в протидії дискримінації ЛГБТ в Україні”	50
3.1. Програма дослідження “Роль громадянських ініціатив в протидії дискримінації ЛГБТ в Україні”	50
3.2. Результати аналізу	55
Висновки до третього розділу	58
Висновки	59
Перелік використаних джерел	63
Додатки	71

ВСТУП

Зараз по всій Європі люди постали перед значною проблемою нерівності. Більше 80 млн. людей зараз знаходяться за межею бідності, а 14 млн. молоді не має освіти, місця роботи чи іншої зайнятості [11]. Такі показники соціальної ізоляції та нерівності, а разом з тим подолання економічної і фінансової кризи та робота з проблемою безробіття (варто зауважити, що за даними 2012 року в Європейському Союзі рівень безробіття становить 12%, а серед молодих людей – 20%) [11] стали викликами для майбутнього цього суспільства.

Наприклад, якщо брати аспект дискримінації ЛГБТ спільноти, то це явище все ще поширене в багатьох країнах Європи, але робота над цим влучно триває в сторону легалізації одностатевих шлюбів в країнах ЄС. Якщо ж взяти до уваги Україну, то люди що відходять від гетеронормативності, що прийнята в нашому суспільстві зазнають значної дискримінації в контексті особистого життя, роботи та буденності.

Україна давно скасувала декриміналізацію гомосексуальних стосунків, але це не призвело до автоматичного прийняття цієї групи суспільством.

І це мона помітити у заявах більшості державних посадових осіб та політиків, у неспеціалізованих медіа, серед діячів церкви переважають стигмативні висловлювання проти гомосексуальності — висвітлення її як збочення, гріха, хвороби [8]. А також, громадські опитування свідчать про нетерпимість до ЛГБТ спільноти.

І тут зрозуміло, що в нас існує великий простір для запровадження нових можливостей, наприклад, нових форм інновацій, ініціатив та залучення до дії громади для того щоб дискримінована спільнота була інтегрована [8]. Підтримка інклюзивних, інноваційних та розумних суспільств є необхідною умовою для стійкої європейської інтеграції.

Наразі дуже важливо спрямувати сили на глибше розуміння України через забезпечення пошуку рішень та підтримку інклюзивних, інноваційних та розумних суспільств з інноваційним громадським сектором.

Об'єкт: громадянські ініціативи у протидії соціальній дискримінації.

Предмет: роль громадянських ініціатив у протидії дискримінації ЛГБТ.

Мета: визначити роль громадянських ініціатив у протидії дискримінації ЛГБТ спільнот в українському суспільстві.

Завдання дослідження:

1. Визначити стан наукових досліджень громадянських та соціальних ініціатив;
2. Уточнити концептуальні координати соціологічної інтерпретації явища дискримінації, його ознак, форм і факторів;
3. Визначити ставлення до ЛГБТ спільнот в українському та європейських суспільствах;
4. Описати дискримінаційні практики щодо ЛГБТ спільнот в Україні та Європі;
5. Уточнити законодавчі практики протидії дискримінації ЛГБТ в Україні та Європейському Союзі.
6. Дослідити роль громадянських ініціатив за факторами успішності на протидію дискримінації ЛГБТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ІНІЦІАТИВ У ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ

1.1 Стан наукових досліджень та поняття громадянських ініціатив

Починаючи досліджувати громадські ініціативи в першу чергу потрібно визначити стан наукових досліджень громадських ініціатив, які вчені вже досліджували це питання та в якому контексті. Зрозуміло, що сьогодні все більшу роль починають відігравати інститути громадянського суспільства, зокрема, громадянські ініціативи, які акумулюють енергію суспільно-активного населення і висловлюють інтереси різних верств і груп населення. Громадянська ініціатива, будучи базисною складовою громадянського суспільства, є однією з найбільш перспективних форм реалізації громадянами своїх прав і вирішення актуальних проблем на місцевому, регіональному та державному рівнях. Під громадянською ініціативою, перш за все, розуміється соціально-політична активність громадян, вчинення цивільних вчинків, участь населення в діяльності добровільних громадських організацій для відстоювання індивідуальних і групових інтересів, досягнення поставлених цілей і, в кінцевому рахунку, створення суспільного блага.

Громадську ініціативу розглядають як спосіб колективного управління, що допомагає виробляти спільні рішення зі сторони усіх зацікавлених та їх реалізацію за допомогою органів влади [48]. Другий спосіб розгляду громадської ініціативи полягає у колективних заходах громадян для надання та створення певних благ та послуг, де зацікавлені особи самі вирішують проблему локально [49]. В першому випадку проблеми, що потребують вирішення піднімаються громадськими ініціативами і комунікується з державою, адже частіше вирішення проблематик частіше закріплюється державними органами управління і несе за собою більшу ефективність. У другому випадку дії громадських ініціатив реалізуються колективними зусиллями та вони є незалежними від урядових організацій.

В такому випадку, якщо говорити про більш ефективні та глобальні міри впливу на якусь соціальну проблему то перший підхід до розвитку соціальної ініціативи є ефективнішим і далі проблематика буде розглядатись в межах цієї інтерпретації громадянської ініціативи.

Якщо говорити про становлення та стан досліджень громадської ініціативи то це бере свій початок з уявлень про громадянське суспільство в історії. Дослідження теоретичних засад громадянського суспільства цілком обґрунтовує важливість і актуальність ініціатив. Під таким кутом можна розглянути тривалий процес формування розуміння громадянського суспільства починаючи від Сократа і Платона до сучасності [4].

Також проблематика громадянських ініціатив досліджується вченими в різних дисциплінарних ракурсах, зокрема, управлінському, соціологічному, політологічному, історичному, філософському тощо. Особливо слід виокремити дослідження вчених, фокусом уваги яких стала саме громадянська активність сучасних українців: Е. А. Афонін, Л.В. Гонюкова, Л. К. Абрамов, Т. В. Азарова, В. П. Степаненко, О.Г. Стегній, І. А. Скалабан, О. Д. Куценко, Н. В. Паніна, В. Пасисниченко та інших.

Громадянські ініціативи не мають чіткого визначення в науковому співтоваристві, але набувають досить широкого застосування у політиці як громадські організації так і окремі ініціативні групи громадян [48, с. 544–545]. Посилання на цю концепцію можна знайти в літературі щодо колективних дій і соціальних рухів, щодо демократії участі, щодо захисту інтересів, щодо прямої демократії, з волонтерства, щодо зацікавлених сторін [29].

Автори розглядають цивільні добровольчі ініціативи і відносять їх до громадських ініціатив населення, які реалізують самостійне вирішення соціально-екологічних проблем місцевого співтовариства не на політичній, а цивільно-правовій основі з використанням технологій партнерства громадських організацій, створених громадянами, з органами влади, бізнес-

структурами, ЗМІ. Добровольчі ініціативи є частиною громадських ініціатив. Громадянські ініціативи спрямовані на благоустрій територій, соціальний захист ослаблених категорій населення, створення органів самоврядування, дитячо-підліткових та молодіжних організацій, вирішення проблем екології, освіти, здорового способу життя, реалізацію патріотичних і правових ініціатив. Добровольці як соціально-активні люди є кадровим ресурсом реалізації будь-якої громадської ініціативи.

У різних суспільствах і державах принцип соціально-культурного простору на інституціональному та ментальному рівнях впливає на формування досвіду реальних громадянських дій населення. На інституціональному рівні процес формування і реалізації громадянських добровольчих ініціатив визначається типом державного устрою, політичного режиму (демократія чи тоталітаризм). Від цього залежить можливість свободи ділової активності і асоціативного життя громадян, виховання у молодого покоління усвідомлення його прав і обов'язків бути відповідальним за вирішення власних життєвих проблем, проблем місцевої громади, суспільства в цілому. На ментально-ціннісному рівні соціальні ініціативи зберігаються в соціальній пам'яті народу, щоб в епоху ціннісної кризи, який буває в будь-якому типі суспільства і держави, стати механізмом соціально-культурних рухів (особливо рухів молодіжних), одним з механізмів динаміки культури суспільства [31].

Європейська громадянська ініціатива виступає найбільш демократичним зразком практики щодо українського державотворення та функціонування громадянського суспільства. Саме вона на думку Алена Ламассура, євродепутата від Франції, є прикладом демократичної можливості європейців приймати участь в ухваленні політичних рішень, як середнє між референдумом та петицією [28]. Згідно такої ініціативи для можливості її висування на розгляд органів ЄС потрібна підтримка семи не

менше 1 млн. підписів громадян семи і більше держав Європейського Союзу [26].

На думку К. Ірха дослідження області громадянського суспільства дотикається тільки громадянських ініціатив на місцевому та територіальному рівнях і це напряду пов'язане з мотивацією їх органами державної влади, а тому забезпечені їх підтримкою і це впливає на те, що не приділяється увага громадській ініціативі метою якої є реалізація прагнень громадян щодо поліпшення благоустрою, суспільно-політичного клімату та якості цінностей розвитку країни [15, с. 129].

Дж. Баккер, М. О. Врієлінк та П.-Ж. Клок акцентують увагу на особливих умовах здійснення громадянської ініціативи. До таких відносять колективний характер та здатність громадян до самоорганізації [49].

В. Г. Афанасьєв, розглядає громадянську ініціативу в якості особливого виду самостійної діяльності, що характерна активним особам. Вченим виділено основні властивості ініціативи: по-перше, ініціатива завжди має конкретне направлення: на вдосконалення технологій, покращення організації і управління тощо. В соціальній сфері вона може проявлятися у прагненні націленому на покращення відносин між людьми в суспільстві [2].

Друга особливість ініціативи в тому, що вона виступає в якості відносин між людьми. Ініціатива завжди від когось виходить, має власне джерело, яке і є суб'єктом ініціативи.

Таким чином, громадянська ініціатива може розглядатися, з однієї сторони, як активна, самостійна, виражена у нових формах діяльність громадян, а з іншої – як якісна оцінка починань людей не байдужих до проблем суспільства [6].

Розглядаючи загально-соціальну природу громадянських ініціатив як прояв найвищого типу соціальної активності громадян, володіючих громадянською культурою розуміємо основи функціонування сучасного суспільства, що відображає інтереси кожного його члена.

Громадянські ініціативи виступають перспективним інструментом громадської участі у вирішенні соціальних завдань. Вони генеруються активним населенням і недержавними некомерційними організаціями (НКО), як нова модель взаємодії громадянського суспільства з державою, соціальні ініціативи підвищують здатність населення до самоорганізації і дії.

Отже, громадська ініціатива - це атрибут громадянського суспільства, виражений у різних формах активності його суб'єктів, у межах правового поля, націлений на захист своїх інтересів та внесення змін з метою покращення умов своєї життєдіяльності [49]. Беручи до уваги різні підходи до опрацювання громадської ініціативи ми зосередимось на громадських ініціативах, їх комунікації і впливу на органи влади, для прийняття рішень на більш глобальному рівні і вирішення проблем. Також, важливим завданням є формування суспільної думки та пізнання навколо проблеми.

1.2 Феномен громадянської ініціативи в контексті теорій громадянської активності, соціальної мобілізації та соціальної відповідальності

Процес розвитку громадянського суспільства та окремих його інститутів в Україні характеризується високою неоднорідністю. Періоди зростання вільної самоорганізації громадян, інтенсифікації горизонтальних громадських зв'язків та взаємодій громадян і держави з метою вирішення суспільних проблем змінюються спадом громадянської активності, байдужістю суспільства до актуальних соціально-політичних питань і високим ступенем відстороненості від взаємовигідного діалогу з владними структурами.

Громадянська активність може здійснюватися різними способами. Наприклад, за класифікацією Центру Залучення Громад [51]:

- Активність/пропаганда: залучає організації, щоб викликати політичні або соціальні зміни або показати підтримку, підвищити обізнаність або просувати конкретну справу або політику;

- Громадянське навчання: набуття знань про суспільство, уряд, соціальні або політичні проблеми та застосуванням цих знань;

- Громадська робота/волонтерство: участь в діяльності, що приносить користь іншим; така діяльність може включати структуроване навчання і роздуми;

- Філантропія/збір: збір ресурсів (наприклад, грошей, їжі, одягу тощо) на користь благодійних організацій або агентств;

- Політична участь: розвиток власного політичного розуміння і поглядів, які можуть бути виражені шляхом оскарження політичних ідей інших і/або впливу на політику або політичні позиції;

- Дослідження за участю спільноти: створення нових знань у співпраці з партнером по спільноті або від його імені, яке сприяє навчанню студентів в рамках академічної дисципліни, а також зміцнює добробут спільноти, працюючи над вирішенням або розумінням проблем, що викликає заклопотаність суспільства;

- Соціальне підприємництво/соціальні інновації: поєднання інновацій, винахідливості і можливостей для вирішення критичних соціальних і екологічних проблем шляхом розробки бізнес-моделей, продуктів або послуг [51].

За критеріями В.П Степанека діяльність громадян класифікується відповідно за сферою дії [44]:

- політика;
- економіка;
- суспільство;

- культура;
- освіта;
- екологія.

За масштабом:

- місцевий;
- регіональний;
- національний;
- міжнародний;
- глобальний.

За кінцевим терміном:

- короткостроковий;
- довгостроковий.

За якістю:

- індивідуальна;
- групова;
- колективна [44].

Сфера громадянської активності спрямована на формування громадянсько-мислячих людей, які мають почуття самосвідомості як членів спільноти, беруть участь в громадських роботах, розвивають розуміння різноманітності, розуміють взаємозалежність між спільнотами, товариствами і рештою світу, розвивають розуміння демократичного процесу, прояв критичного мислення в рамках демократичних розмов і соціальних питань, ефективно вирішення проблем і сприяння змінам, інтеграція особистих роздумів про державну службу, соціальні питання і напрямки. Знання в галузі громадянської активності і відповідальності дають навички, необхідні для досягнення успіху в мінливому глобальному суспільстві.

Розглядаючи громадянську участь підрозуміваємо її як процес включення громадян в управління суспільними справами, включення членів сус-

пільства до обговорення/розробки програм політичного, соціально-економічного, культурного характеру. А також, здійснення впливу на прийняття рішень і контролю виконання суспільно-політичних проектів. Тобто, у членів суспільства є реальна можливість публічно висловлювати свою позицію, обмінюватись думками з однодумцями та пропагувати свої погляди з метою здійснення організованого впливу на органи влади, тощо. Розвиток демократії участі можливий за постійних зусиль і часових витрат громадських учасників, які втілюють у реальність різних форм громадянської участі [21].

Мобілізація громадськості служить важливим інструментом для здійснення політики в галузі сталого розвитку, забезпечуючи більш повне відображення потреб населення в політиці і підзвітність політики в цьому відношенні. Громадські рухи нерідко виникають як реакція на колективне невдоволення або несправедливість і озвучують альтернативні ідеї і уявлення про те, які форми має приймати суспільство. Ключовими і взаємопов'язаними елементами мобілізації є пропаганда ідей, співпраця, мобілізація ресурсів і обмін інформацією. Пропаганда ідей полягає в зміні громадської думки або політики з метою досягнення будь-яких цілей. Це мається на увазі формування політичних і соціальних переконань. Для досягнення цієї мети використовуються такі методи як створення коаліцій, пропаганда ідей на рівні пересічних громадян і робота із засобами масової інформації. Частково, завдяки поширенню соціальних мереж і нових інформаційних технологій громадянське суспільство знайшло особливу силу для відстоювання змін в різних сферах: від зміни клімату до розширення прав і можливостей жінок, від соціальної справедливості до прозорого управління. Потенціал використання потужної соціальної мобілізації в підвищенні рівня здоров'я і благополуччя людей величезний. Питання благополуччя і рівності людей безпосередньо зачіпають всіх і кожного, а нерівноправність в одній галузі є наслідком нерівноправності в інших сферах [5].

В той самий час бути суб'єктом громадянського об'єднання можуть бути особи, їх групи та неформальні об'єднання, громадські організації, профспілки, політичні партії, громадські рухи, благодійні фонди тощо. На думку автора, один з найбільш продуктивних суб'єктів у цивільній галузі ініціативи та важливим інститутом громадянського суспільства є неурядова організація [4].

Отже, соціальна мобілізація - це спланований процес, в якому всі основні зацікавлені сторони суспільства діють разом заради досягнення спільної мети.

Соціальна мобілізація має на увазі поєднання можливості вибору і добровільної участі, сукупність соціальних переміщень людей у суспільстві. Люди приходять на допомогу, коли вони бачать, що це в їхніх інтересах і коли вони самі переконані, що це важливо для них і для оточуючих.

Соціальна відповідальність - це принцип, що полягає в тому, що суб'єкти суспільних вимог не повинні вести себе неетично або аморально, а повинні прагнути свідомо сприяти добробуту суспільства або товариств, що складаються з різних спільнот і зацікавлених сторін в яких вони діють і з якими взаємодіють. Таким чином, поняття соціальної відповідальності ефективно застосовується до всіх і будь-яким організаційним одиницям, будь-то уряд, корпорація, установа або окрема особа, які взаємодіють із суспільством в цілому при веденні основної (комерційної) діяльності [36].

Хоча соціальна відповідальність частіше асоціюється з громадянським суспільством, соціальними ініціативами, дуже важливо звертати увагу на ключові зацікавлені сторони, такі як державні та місцеві органи влади. В останні кілька десятиліть уряди приєдналися до інших зацікавлених сторін, взявши на себе відповідну роль рушійних сил соціальної відповідальності і роль державного сектора в зміцненні ініціатив.

Тепер, коли сучасний світ став по своїй суті глобалізованим з його економікою і політичними проблемами, рамки, що забезпечуються ініціативами соціальної відповідальності, надають суспільству спосіб дізнатися, як виглядає успішна співпраця між корпораціями, урядами і суспільством. Область соціальної відповідальності, на якій в значній мірі зосереджена увага уряду - це соціальний маркетинг, який являє собою маркетингову концепцію, спрямовану на розробку та інтеграцію маркетингової тактики з іншими підходами до впливу на поведінку, яке приносить користь окремим особам і громадам для більшого суспільного блага. Завдяки цьому типу інтегрованої маркетингової комунікації уряди можуть краще поширювати важливу інформацію про здоров'я серед ключових верств населення і цільових аудиторій [34, с. 23-26].

Таким чином, уряд і місцеві органи влади відіграють велику роль у вирішенні найбільш насущних проблем суспільства. Важливо, щоб всі сектори брали участь в спробах домогтися успішної зміни поведінки [50].

Коли мова йде про громадянські ініціативи хочеться повернутись до митання взаємодії громадськості і влади. У Російській імперії, а пізніше і в СРСР, і навіть частково в сучасній Україні держава займає чільну роль у всіх сферах суспільного життя: соціальної, політичної, економічної і культурної. Зважаючи на низьку громадянську активність широких суспільних верств держава сама культивувала створення елементів громадянського суспільства: професійні спілки, культурні організації і товариства, економічні об'єднання, творчі лабораторії і т.д. Дані організації створювалися, як правило, з ініціативи держави та на її кошти, що суперечить класичній теорії громадянського суспільства, згідно з якою громадянське суспільство має бути незалежним політично і фінансово від держави. Держава була готова посильно стимулювати цивільні ініціативи, громадську самодіяльність і різноманітні рухи, делегуючи їм навіть частину своїх повноважень, але

припиняло спроби формування опозиційних і нелояльних влади організацій [51].

Ю. М. Почта і Т. В. Оберемко відзначають, що успіх створення громадянського суспільства найчастіше пов'язується зі ступенем участі держави в даному процесі. Держава вважає себе несучим основну відповідальність за реалізацію цього найважливішого завдання. Одночасно держави ставиться з підозрою до тих інститутів громадянського суспільства, які були створені без його участі. Таким чином, в стороні залишається індивід, який відстоює свої громадянські права, що вступає в цивільні асоціації для захисту цих прав, в тому числі і від держави [35]. Хоча цим організаціям потрібна саме підтримка влади.

Також цікавим видаються погляди С. Н. Лаврентьєва та Р. Ф. Латипова на відносини влади і громадянського суспільства та ініціатив. Вчені пропонують своє бачення структури цивільно-державного діалогу і призводять дефініцію таких взаємин, називаючи цю модель «громадянською корпорацією». Під громадянською корпорацією дослідники розуміють «модель взаємодії і узгодження інтересів між державою і громадською ініціативою, яка формується і управляється на паритетних принципах міжсекторного партнерства. Сторонами партнерства виступають держава, соціальні групи громадян і бізнес». Відмінністю громадянської корпорації від класичного громадянського суспільства є те, що держава бере пряме або непряме участь у формуванні корпорації, її фінансуванні, кадровій політиці та визначенні політичної позиції організації [22].

Отже, громадянські ініціативи фактично охоплюють сьогодні всі сфери життя в українському суспільстві різні. Їх вплив продовжує зростати, особливо в політиці, соціально-економічних, науково-технічних, гуманітарних, інформаційних, культурних, освітніх, сімейних полях. Громадянські ініціативи в політичному полі дуже важливі для формування політичної держави, вони стають каталізатором формування політики

національної ідентичності. Можна сказати що громадянські ініціативи необхідна умова для участі громадян у політичній діяльності як членів конкретного суспільства та політики, для побудови процесу взаємовідносин між громадою та політичною владою, вплив громадськості суспільно-політичний курс в суспільстві. Якщо говорити про соціальну сферу, то громадські ініціативи пропагують та піднімають важливі теми для суспільства та виносять їх в комунікацію з різними сторонами, що приймають рішення.

1.3. Соціологічна інтерпретація явища дискримінації

Прийнято говорити, що всі народжуються всі люди вільні і рівні у своїй гідності та правах. І потрібно виключати привілей чи обмеження за расовою ознакою, кольором шкіри, статтю, політичними, релігійними чи будь-якими іншими переконаннями, етнічним та соціальним походженням, майновим станом, місцем проживання, за мовними ознаками тощо.

Соціальна диференціація - це поділ суспільства на групи, розмежування і спеціалізація складових частин соціального організму, поява нових структур, статусів і ролей. Г. Спенсер ввів цей термін для опису поділу праці та процесу появи функціонально спеціалізованих інститутів.

Е. Дюркгейм вважав, що соціальна диференціація безпосередньо пов'язана з ростом щільності населення і інтенсивності міжгрупових контактів. В наші дні соціальну диференціацію пов'язують з інформатизацією суспільства, результатом чого стала поява в суспільстві нових спеціальностей, безліч вже існуючих професій змінили свій зміст і вид діяльності. Ці процеси призводять до змін в соціальній структурі суспільства, в образі життя, цінностях, статусах, нормах, інтересах, ролях.

Соціальна диференціація - це складний і суперечливий процес. Це процес, без якого неможливий розвиток суспільства і особистості, в той же час, диференціація призводить до різкої соціальної нерівності.

Упередження часто починається в формі стереотипу, тобто певного переконання або припущення про людей, які базуються виключно на їх приналежності до групи, незалежно від їх індивідуальних характеристик. Стереотипи стають надмірно узагальненими і застосовуються до всіх членів групи.

Дискримінація за ознакою статі та гендерної ідентичності проявляється за ознакою статі та/або гендерної ідентичності. Історично склалося так, що статеві відмінності використовувалися для виправдання різних соціальних ролей чоловіків і жінок. Несправедлива дискримінація звичайно треба гендерним стереотипам, яких дотримується суспільство.

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Соціальна дискримінація визначається як стійка нерівність між людьми за ознакою хвороби, інвалідності, релігії, сексуальної орієнтації або будь-яких інших показників різноманітності. Соціальна дискримінація вкоренилася в системі і як наслідок, заважає людям повністю розкрити свій потенціал і, що більш важливо, навішує на них ярлики, змінюючи їх ідентичність. Мікроідентичність, пов'язана з расою, статтю, віком, релігією, сексуальною орієнтацією, психічною хворобою та іншими компонентами.

Соціальна дискримінація проявляється в освіті, місці проживання, зайнятості, голосуванні, позиках і кредитуванні, землекористуванні, медичних послугах, транспорті, громадських місцях, а також державній допомозі і по-

слугах. Дискримінація описується як нерівне поводження з людьми по причині, що не має нічого спільного з законними правами. Дискримінація завжди сприяє або розкриває несправедливе ставлення до людини або певної групи людей на основі упереджень і пристрастей, які можуть привести до таких емоцій, як розчарування і гнів. Дискримінація розглядається як легка або серйозна форма страждання, іноді з гнівом, зокрема, з гнівом на людину або осіб, які її заподіяли. Ось чому сьогодні в нашому суспільстві дискримінація розглядається як проблема соціальної несправедливості.

Дискримінація викликана тим, що відбувається поза нами. Це викликано неправильним сприйняттям речей, того, що говорять інші, а також думками або переконаннями. Дискримінації також сприяють патріархальні культурні переконання. Ці переконання зазвичай заохочують дискримінацію, вважаючи, що чоловіча стать має більше значення, ніж жіночий. Ці напружені переконання описують чоловіків з більш позитивними якостями, наприклад, що вони сильніші або розумніші.

Один із способів боротьби з дискримінацією - це запобіжні заходи держави в проблемі дискримінації, оскільки міжнародні закони забороняють дискримінацію на основі країни походження людини, раси, кольору шкіри, релігії, інвалідності, статі і сімейного стану тощо. Уряд також має право приймати закони, що забороняють людям здійснювати дискримінаційні дії [52]. Але чи приймає держава такі рішення і напрямки сама? В перших пунктах ми говорили про роль громадянських ініціатив і також їх вплив на владу. І в даному випадку громадські ініціативи виступають суб'єктом зміни дій на законодавчому рівні.

Дискримінація залишається фундаментальною проблемою в сучасному світі. Дискримінаційні норми і поведінка залишаються широко поширеними і продовжують приводити до соціальної ізоляції. Проте, хоча формальні інституційні бар'єри, з якими стикаються маргінальні групи, легко

виявити, неформальні бар'єри часто більш тонкі, що ускладнює вимір дискримінації. Дискримінація - це дія чи практика, що виключає, завдає недоліків або просто диференціює осіб чи групи осіб на основі певної приписуваної або сприйнятої риси. Дискримінацію не вважають дією, що жодним чином не перешкоджають чи обмежують свободи та права осіб, та не перешкоджають їхній реалізації; необґрунтовано не надають привілеї чи переваги особам або певним групам осіб за характеристиками чи ознаками, по відношенню до яких відбуваються позитивна поведінка.

Невід'ємними елементами дискримінації є: «утиск прав; неприпустимі ознаки, за якими здійснюється дискримінація, відсутність розумних і об'єктивних підстав для такого звернення» [53]. Обмеження прав не обов'язково означає нерівне звернення - «бувають обставини, коли рівне ставлення або нездатність прийняти до уваги суттєві в даній ситуації відмінності можуть фактично привести до нерівності та дискримінації» [53].

Дискримінація класифікується [26]:

- як пряма або непряма;
- як правова\офіційна або неофіційна;
- по сфері, в якій вона проявляється (житло, зайнятість, доступ до товарів або послуг і т. д.);
- за ознакою (підставі), що визначає яка страждає від дискримінації група (вік, стать, гендер, інвалідність, національність, віросповідання, переконання, освіту, економічний або правовий статус і т. д.).

Дискримінація - це величезна суспільна проблема. Люди, які говорять, що стикаються з дискримінацією, в середньому оцінюють рівень свого стресу вище, ніж ті, хто заявляє, що не піддавалися дискримінації. Це вірно для расових і етнічних груп.

Дискримінація може завдати шкоди, навіть якщо ви не піддавалися явним актам упередження. Незалежно від вашого особистого досвіду, про-

сто бути членом групи, яка часто піддається дискримінації, наприклад, расових меншин або осіб, які ідентифікують себе з лесбіянками, геями, бісексуалами або трансгендерами (ЛГБТ), може викликати стрес [1].

В випадку данної роботи розглядається дискримінація до ЛГБТ. І тут постає питання від яких факторів залежить рівень дискримінації ЛГБТ спільноти? І. Кон пише, що він залежить в будь-якому конкретному суспільстві від:

- Загального рівня соціальної і культурної терпимості. Авторитаризм і нетерпимість до відмінностей несумісні з сексуальним, як і будь-яким іншим, плюралізмом. З точки зору тоталітарної свідомості, інаколюблячий небезпечний вже тим, що він – дисидент. Суспільство, що намагається уніфікувати довжину брюк і волосся, не може бути сексуально терпимим;

- Рівня сексуальної тривожності. Чим більш антисексуальною є культура, тим більше в ній табу та страхів. А якщо людина не може прийняти свою власну сексуальність, наївно чекати від нього терпимості до інших;

- Рівня сексизму і гендерного шовінізму. Головна соціально-історична функція гомофобії – підтримання непорушності гендерної стратифікації, яка базується на чоловічій гегемонії і пануванні. В світлі такої ідеології незалежна жінка – таке саме збочення як і одностатеве кохання. Культ агресивної маскулінності допомагає підтримувати ієрархічні стосунки патріархальних суспільств і право панувати «справжніх» чоловіків над «несправжніми» [17].

Як пише американський соціолог Майкл Кімел, гомофобія виражає страх не тільки перед гомосексуалами, скільки перед іншими чоловіками взагалі, “страх, що інші чоловіки можуть викрити нас, позбавити чоловічого достоїнства, показати усьому світу, що ми “не тягнемо”, що ми не справжні чоловіки” [17] Саме тому характерно, що жінки ставляться до гомосексуальності значно терпиміше чоловіків.

В багатьох країнах дискримінація представників ЛГБТ спільноти відрізняється в різних вікових групах: молоді респонденти частіше приймають гомосексуальність, ніж старші. Це може бути пов'язане з тим, що різні покоління соціалізувались в умовах різної соціальної та культурної терпимості, державного устрою і тд.

До того ж, існує тенденція до того, що люди, які знають відкритих геїв і лесбійок, мають більш толерантне ставлення до гомосексуалів як до соціальної групи і в більшій мірі підтримують їх права [24].

Взагалі в багатьох сучасних суспільствах гомосексуали – пригнічена і засуджена меншина, належність до неї асоціюється з великою кількістю негативних якостей, які утворюють клеймо, стигму. Стигматизація може мати різні форми і прояв - фізичні, економічні (заборона на професії), нормативні (заборона вступати в шлюб), або символічні (образливі жарти), але завжди означає пригнічення і дискримінацію меншини. Стигматизація ускладнює міжгрупові відносини і накладає відбиток на психіку і само-свідомість меншини, який породжує занижену самооцінку, неврози і багато інших рис, які американський соціолог Ервінг Гофман називає “зіпсованою ідентичністю” [24]. Тобто інтолерантне ставлення і стигматизація здійснює тиск через нав'язування індивіду певної поведінки і навішування ярлика стигматизованого, це призводить не тільки до відчужених взаємовідносин індивіда від цього соціального оточення, але й до обособлення і ворожого ставлення до окремих соціальних спільнот, яке призводить до соціальних конфліктів. Виходячи з цього потрібно формувати толерантне ставлення до секс меншин і резистентність індивідів до нав'язаної суспільством соціальної ролі.

Емпірична частина вивчення толерантності до представників ЛГБТ спільноти також є неймовірно важливою. Статистичні крос-культурні дослідження сексуальної поведінки і сексуальних цінностей дозволяють об'єктивно судити про ступінь поширеності одностатевого кохання в різних

народах світу і про те, з якими соціальними і культурними факторами пов'язано його прийняття і неприйняття і досліджувати рівень толерантності в різних суспільствах.

За допомогою шкали соціальної дистанції (шкали Е. Богардуса) оцінюється ступінь соціально-психологічного прийняття людьми один одного, тому її часто називають шкалою соціального прийняття. Величина соціальної дистанції між людьми із різних соціальних і етнічних (расових) груп, які включаються в нову єдину соціальну систему, дозволяє робити висновки про ступінь інтеграції і солідарності суспільства, рівня його толерантності і також про загальний рівень розвитку демократичної культури [55]. Хоча практика застосування даної шкали склалася в сфері вивчення міжетнічних і расових установок, в принципі, вона придатна для вимірювання соціальної дистанції між будь-якими групами. Існує безліч прикладів успішної адаптації шкали для вивчення дистанціювання по відношенню до релігійних конфесій, психічнохворим і представникам нетрадиційної сексуальної орієнтації.

Отже, вплив дискримінації проявляється як на структурному, так і на індивідуальному рівнях. Структурна дискримінація відноситься до умов макрорівня (наприклад, сегрегація за місцем проживання), які обмежують можливості, ресурси і добробут менш привілейованих груп. Індивідуальна дискримінація відноситься до негативних взаємодій між людьми в їх інституційних ролях (наприклад, отриманні медичних послуг) або в якості індивідуальних характеристик особи (раси, статі тощо). Індивідуальна та структурна дискримінація може заподіяти як навмисну, так і ненавмисну шкоду, незалежно від того, сприймається вона людиною чи ні. Дискримінація розуміється, як фактор соціального стресу, який фізіологічно впливає на людей і який з часом може збільшуватися і привести до довгострокових негативних наслідків зі здоров'ям. Є досить багато громадських ініціатив, що врегульовують різні прояви дискримінації, так само у

випадку і ЛГБТ. Вони мають за своєю діяльністю різні цілі: робота проти упереджень, просвітницька діяльність, законодавча активність, робота проти насильницької діяльності.

Виходячи з цього, для даної роботи ми виділили 2 найважливіші характеристики у виборі громадянських ініціатив:

1. Робота з владою, залучення її у проекти та спроби впливу на прийняття рішень державними органами влади на законодавчому рівні: такі як легалізація одностатевих шлюбів, можливість усиновлення дітей-сирот і тд. Такими ініціативами є круглі столи з представниками влади, КиївПрайд;
2. Просвітницька діяльність проти сімейного насильства, стигматизації та прийняття батьками своїх дітей – представників ЛГБТ.

Висновки до першого розділу

У соціології немає одного чіткого висновку поняття громадської ініціативи. Проаналізувавши деякі з підходів до визначення можна сказати, що громадянська ініціатива - це важлива частина громадянського суспільства, що виражається у різних формах активності його суб'єктів, та діє у межах правового поля. Важливою характеристикою є те, що вона націлена на захист своїх інтересів групи та має за мету внесення змін з метою покращення умов своєї життєдіяльності.

В цілому, громадянська ініціатива в більшій мірі розглядається через призму громадянського суспільства і згадується навіть в роботах Сократа та Арістотеля і мала свої часові коливання. Важливим підходом до вивчення громадської ініціативи є її вплив на владу та законодавчі процеси, адже тут громадянська ініціатива стає комунікатором між громадянським суспільством та державою та виступають перспективним інструментом громадської участі у вирішенні соціальних завдань.

До того ж, громадянська ініціатива може поставати у різних формах та видах: пропаганда, громадянське навчання, волонтерство, філантропія, політична участь, дослідження за участю спільноти, соціальне підприємництво/соціальні інновації. Це може відбуватись на місцевих, регіональних, національних та міжнародних рівнях.

В той самий час бути суб'єктом громадянського об'єднання можуть бути особи, їх групи та неформальні об'єднання, громадські організації, профспілки, політичні партії, громадські рухи, благодійні фонди тощо. Одним з найбільш продуктивних суб'єктів у цивільній галузі ініціативи та важливим інститутом громадянського суспільства є неурядова організація.

Мобілізація громадськості служить важливим інструментом для здійснення корисних змін, забезпечуючи більш повне відображення потреб населення в політиці і підзвітність політики в цьому відношенні. Громадські рухи нерідко виникають як реакція на колективне невдоволення або

несправедливість і озвучують альтернативні ідеї і уявлення про те, які форми має приймати суспільство. Таким чином нерідко громадські ініціативи виступають на протидію дискримінації, вони врегульовують різні прояви дискримінації, так само у випадку і ЛГБТ і мають за своєю діяльністю різні цілі: робота проти упереджень, просвітницька діяльність, законодавча активність, робота проти насильницької діяльності.

В межах нашого дослідження ми будемо визначати поняття громадянської ініціативи (ГІ) як таке, що позначає форму ініціативної колективної дії суб'єктів громадянського суспільства, спрямованої на захист законних прав і свобод громадян та на вирішення актуальних соціальних проблем.

Також беремо до уваги те, що ГІ можуть мати а) формальний характер (реєструються згідно закону) або б) неформальний характер (спонтанні, як актуальна ініціативна реакція на соціальну проблему); розрізнятись за цільовою спрямованістю: - інформаційно-просвітницькі, - ініціативно-законодавчі, - ініціативно-мобілізуючі (формування громадської думки, громадських і політичних рухів тощо), - захисні (проти упереджень, дискримінації тощо).

Узагальнюючі проаналізоване вище, виокремлюємо наступні найважливіші функції, які можуть виконувати ГІ:

- подолання дефіциту демократії, розширення сфери публічної політики;
- комунікація між громадянським суспільством і державою для вирішення актуальних проблем;
- в акцентуванні уваги суспільства та влади на конкретних проблемах та\або способах їх вирішення;
- продукуванні інноваційних способів вирішення соціальних проблем;
- мобілізації громадськості і влади для врегулювання певних соціальних проблем.

2. ДИСКРИМІНАЦІЯ ЛГБТ СПІЛЬНОТ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

2.1. Ставлення до ЛГБТ спільнот в українському та європейських суспільствах

Дискримінація може базуватись на різних підставах. Вона буває: міжетнічною, релігійною, гендерною, соціально-груповою, екологічною, педагогічною, політичною, науковою і т.д. В цьому розділі піде мова про нетолерантність до гомосексуалів як передумову дискримінації та її базовий прояв.

Взагалі ставлення суспільства до гомосексуальності надзвичайно різноманітне в різних культурах і різні історичні епохи. Всі культури мають свої сексуальні норми: деякі санкціонують одностатеве кохання і сексуальність, в той час як інші не схвалюють таку сексуальну активність. Проводиться багато досліджень щодо поширеності прийняття або несхвалення гомосексуальності і виявлено стійкі кореляції з різними демографічними, психологічними і соціальними змінними. В 2013 році Pew Research Center провели глобальне дослідження щодо толерантного ставлення до представників ЛГБТ спільноти в різних частинах світу і країнах. Респондентам було задане питання “Гомосексуальність повинна прийматись суспільством: так чи ні?” Тут на Рис. 1 у відсотковому значенні відображення кількість респондентів, що відповіла “так” [57].

У дослідженні не брали участь усі країни світу, в тому числі і Україна, але тут можна побачити досить загальну тенденцію за регіонами світу:

1. Для Північної та Південної Америки, Австралії, а також Центральної та Західної Європи гомосексуальність є прийнятним явищем в суспільстві, адже більше половини респондентів схвально відповіли на це питання;

2. Східна частина Європи, Росія та Азійська частина давали посередні відповіді, погоджувались з фактом прийнятності гомосексуальності від 11% до 31%;

3. Найгірші показники у південно-східних країнах та Африці від 1% до 10%.

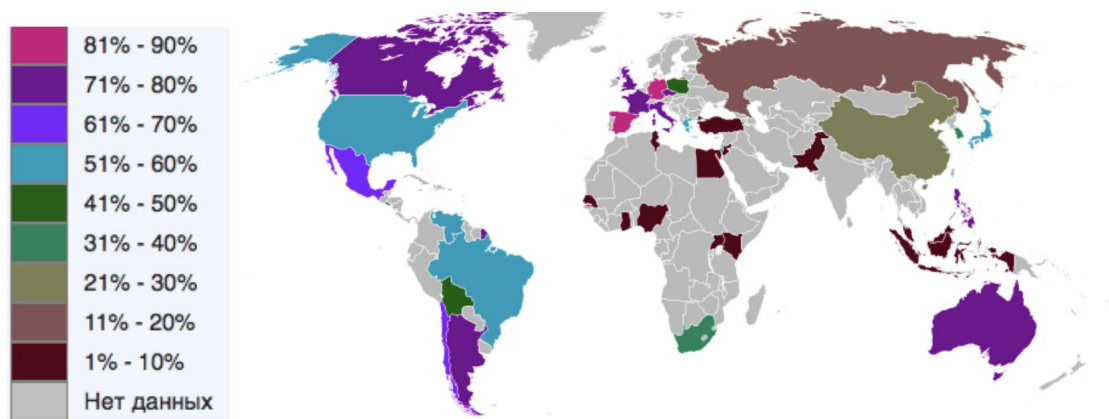

Рисунок 1 – Результати дослідження Pew Research Center “The Global Divide on Homosexuality”, % респодентів, що відповіли «так» на питання «Гомосексуальність повинна прийматись суспільством: так чи ні?»

В подальшому Pew Research Center почав проводити дослідження в Україні, одним з них стало дослідження в 2019 році «Європейська громадська думка через 30 років після комунізму» [4]. В ньому країнам, що були частиною СРСР ставити питання щодо різних європейських цінностей, одна з яких толерантність. Питання звучало так само «Чи має гомосексуальність прийматись суспільством: так, ні?» Лише 14% відповіли позитивно на це питання, відповіддю «Так» [57]. Це можна побачити на Рисунок 2.

% who say homosexuality should be accepted by society

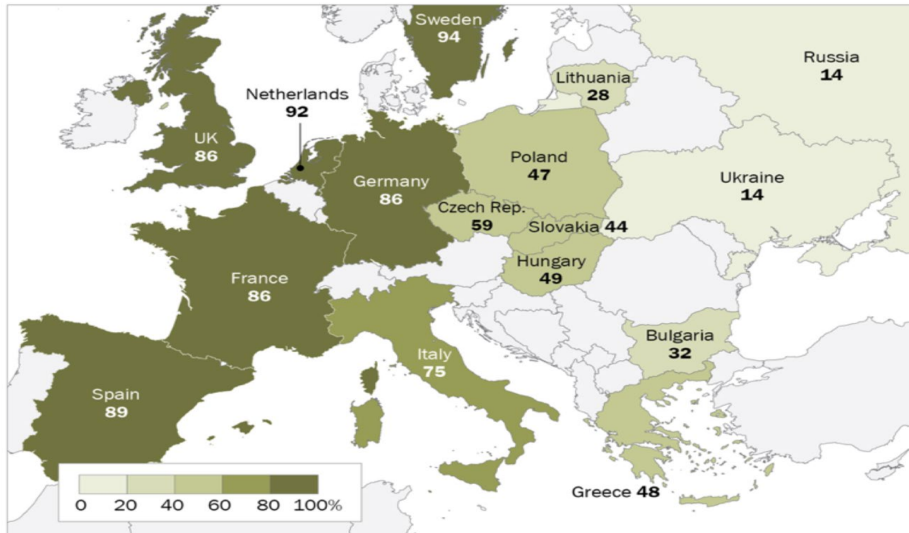

Рисунок 2- Результати дослідження «European Public Opinion Three Decades After the Fall of Communism»

Порівнюючи з минулими роками цей показник зменшується: 2002-го в Україні він становив 17%, 2007-го – 19% і 20% відповідно, 2011-го – по 15% [14].

Наразі і в Україні, і в Європі проводиться безліч досліджень та опитувань щодо консервативності населення в питаннях легких наркотиків, абортів, працевлаштування мігрантів, проституції і в тому числі одностатевих відносин. В них досліджуються питання дискримінації представників ЛГБТ, узаконення одностатевих шлюбів, толерантності та соціальної дистанції.

Найвідомішим дослідженням, в якому вимірюється рівень толерантності до ЛГБТ спільноти в різних країнах Європи – Європейське дослідження цінностей (EVS) та Європейське соціальне дослідження (ESS).

ЄДЦ провів соціологічні дослідження вже в 97 країнах, які охопили в загальному 90% населення. Всього було проведено 6 хвиль по 4 роки дослідження громадської думки з 1981 року по 2014 рік, в Україні проводиться з 2005 року [12].

В дослідженнях 2005-2009 року і 2010-2014 року респондентам було поставлене питання: “Скажіть, будь ласка, як ви вважаєте одностатеві стосунки повинні бути узаконені у всіх випадках, у деяких випадках або взагалі недопустимі?” [12, 13]. На “Рисунку 3” і “Рисунку 4” зображений розподіл відповідей 2006 і 2011 років.

	Number of cases	%/Total
Never justifiable	495	49.5%
2	67	6.7%
3	59	5.9%
4	50	5.0%
5	96	9.6%
6	51	5.1%
7	19	1.9%
8	15	1.5%
9	6	0.6%
Always justifiable	9	0.9%
No answer	33	3.3%
Don't know	101	10.1%
(N)	(1,000)	100%
Mean		2.52
Standard Deviation		2.16
N		866

Selected sample: Ukraine 2006 (1000)

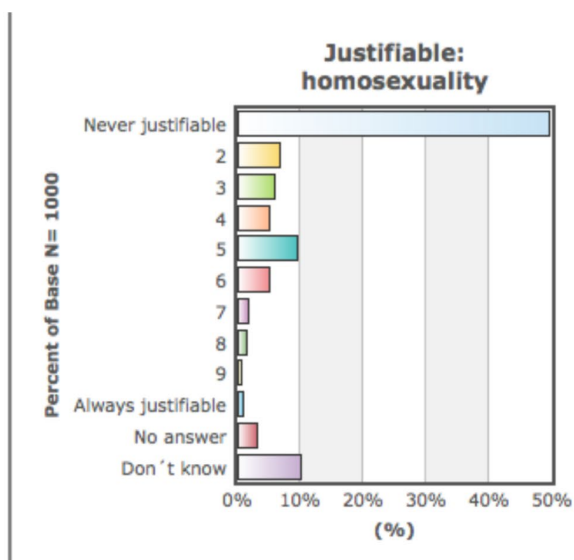

Рисунок 3 - Європейське дослідження цінностей, хвиля 2005 -2009

	Number of cases	%/Total
Never justifiable	792	52.8%
2	180	12.0%
3	117	7.8%
4	103	6.8%
5	179	12.0%
6	51	3.4%
7	26	1.7%
8	27	1.8%
9	18	1.2%
Always justifiable	6	0.4%
(N)	(1,500)	100%
Mean		2.50
Standard Deviation		2.05
N		1,500

Selected sample: Ukraine 2011 (1500)

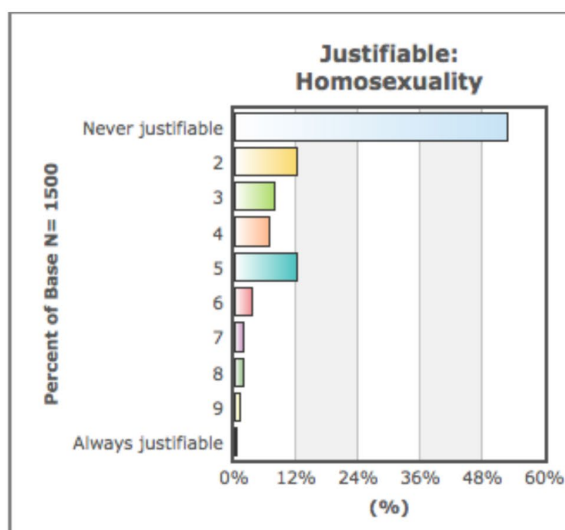

Рисунок 4 - Європейське дослідження цінностей, хвиля 2010-2014

Тут можна побачити, що ситуація трохи погіршилась, якщо в 2006 році 49,5% вважали, що одностатеві стосунки недопустимі – то в 2011 році їх

відсоток збільшився до 52,8%. Та ж сама картина залишається при аналізі будь-яких демографічних показників: люди 50+, чоловіки, люди з низьким рівнем освіти, бідні є більш консервативними щодо цього питання.

Якщо говорити щодо Європейського Соціального Дослідження то воно було проведене у 9 хвиль з 2002 року і проводилось кожні 2 роки в країнах Європи. З другої хвилі 2004 року і п'ятої хвилі 2012 року з включно Україна також брала участь у дослідженні.

На рисунку 5 зображені відповіді на питання у відсоткові значенні протягом 4 хвиль дослідження, у яких брала участь Україна з 2002 по 2010 роки. Питання звучить так “До якої міри ви погоджуєтесь чи не погоджуєтесь з твердженням, що геям і лебійкам потрібно дозволити жити своїм життям, як вони вважають за потрібне?”

Ставлення до ЛГБТ мало цікаву динаміку протягом цих років, адже “повністю погоджуюсь” потроху зростала протягом цих років, але радикальна відповідь “зовсім не погоджуюсь” станом на 2005 рік була найнижчою і почала зменшуватись лише в 2011 році.

Станом на 2011 рік ставлення в Україні набуло таких значень, що можна побачити на діаграмі нижче:

За цими даними можна зробити висновок, що більшість людей вважає гомосексуальність не прийнятною, ніж прийнятною в суспільстві для того, щоб залишити геїв і лесбійок та дозволити їм жити так як хочеться.

За середньою оцінкою все ж стан з толерантністю в Україні в 2005 був трохи кращим за 2011, але наразі це значення росте. У розрізі країн, що брали участь у ЄСД Україна займає передостаннє місце після Росії.

До якої міри Ви погоджуєтесь чи не погоджуєтесь з тим, що геям та лесбійкам потрібно дозволити жити своїм життям, як вони вважають за потрібне?

Країна Європи	Зовсім не погоджуюся				Не погоджуюся				Важко сказати, погоджуюся чи не погоджуюся					Погоджуюся				Повністю погоджуюся				Не знаю				Середній бал									
	1				2				3					4				5																	
	2005	2007	2009	2011	2005	2007	2009	2011	2005	2007	2009	2011	2005	2007	2009	2011	2005	2007	2009	2011	2005	2007	2009	2011	2005	2007	2009	2011	2005	2007	2009	2011	2005	2007	2009
Австрія	5.7	3.9	-	-	8.4	9.2	-	-	13.6	13.8	-	-	35.0	33.0	-	-	34.2	36.9	-	-	3.0	2.8	-	-	3.86	3.93	-	-							
Бельгія	5.3	3.7	2.9	2.9	5.6	6.3	5.5	4.1	9.6	9.9	6.8	5.8	34.8	37.3	38.3	39.4	43.9	42.5	45.8	47.5	0.6	0.3	0.4	0.4	4.07	4.09	4.20	4.25							
Болгарія	-	8.1	16.2	9.2	-	5.8	9.7	9.3	-	18.1	15.3	19.5	-	22.6	20.2	23.6	-	29.0	22.7	23.0	-	16.2	15.9	15.5	-	3.70	3.28	3.50							
Велика Британія	2.9	3.3	3.1	1.5	6.2	5.6	4.7	4.3	14.9	12.3	10.6	9.1	50.3	51.2	53.6	50.1	25.1	27.1	27.2	33.4	0.7	0.5	0.5	1.5	3.89	3.94	3.98	4.11							
Греція	10.0	-	10.7	10.1	16.1	-	13.8	11.9	18.4	-	22.1	23.1	31.1	-	28.1	30.0	18.3	-	22.6	19.7	6.1	-	2.7	5.3	3.34	-	3.39	3.39							
Данія	1.9	1.7	1.6	1.3	3.6	3.8	3.1	3.4	6.5	6.3	5.8	5.1	39.6	35.1	30.6	34.7	46.9	52.0	58.0	54.7	1.3	0.7	0.6	0.6	4.28	4.33	4.41	4.39							
Естонія	13.4	18.2	14.6	12.1	14.0	15.0	15.5	16.8	24.6	24.7	26.1	25.5	27.4	23.9	27.9	32.8	9.5	9.4	10.5	7.9	11.1	9.0	5.4	5.1	3.06	2.90	3.04	3.08							
Ізраїль	-	-	10.1	9.2	-	-	8.3	10.0	-	-	14.5	14.6	-	-	30.2	28.2	-	-	27.2	30.1	-	-	5.2	4.5	-	-	3.62	3.65							
Ірландія	1.5	3.1	-	1.5	6.4	5.4	-	3.8	13.1	10.2	-	10.5	52.4	54.8	-	40.9	22.9	22.9	-	41.0	2.9	3.1	-	2.6	3.92	3.92	-	4.19							
Ісландія	1.9	-	-	-	2.2	-	-	-	7.4	-	-	-	40.8	-	-	-	44.9	-	-	-	1.4	-	-	-	4.28	-	-	-	-						
Іспанія	6.3	1.8	2.5	1.3	7.6	7.7	6.5	6.1	11.2	12.6	12.1	10.6	41.5	42.0	32.4	39.7	30.1	33.5	43.8	40.4	2.4	1.3	1.5	0.7	3.84	4.00	4.11	4.14							
Кіпр	-	9.1	13.0	9.5	-	25.3	16.9	11.9	-	23.5	14.3	17.7	-	29.0	34.5	35.3	-	9.0	17.4	19.5	-	4.1	3.8	6.1	-	3.04	3.27	3.46							
Латвія*	-	12.0	13.7	-	-	15.3	19.9	-	-	19.0	25.0	-	-	26.9	23.6	-	-	18.3	9.5	-	-	8.4	8.3	-	-	3.27	2.95	-	-						
Люксембург	4.0	-	-	-	5.7	-	-	-	8.7	-	-	-	41.4	-	-	-	37.9	-	-	-	2.2	-	-	-	4.06	-	-	-	-						
Нідерланди	2.1	2.4	0.9	1.1	3.2	3.4	3.9	2.1	5.5	5.7	4.3	3.9	39.0	43.8	40.7	33.9	50.0	43.9	49.8	58.3	0.3	0.7	0.4	0.2	4.32	4.25	4.35	4.47							
Німеччина	5.0	5.4	2.7	4.1	8.5	7.9	5.4	5.2	11.6	15.2	10.3	8.0	45.8	44.7	47.7	43.9	27.5	25.6	32.8	37.2	1.4	0.8	0.9	1.6	3.84	3.78	4.04	4.07							
Норвегія	2.6	2.5	2.6	2.8	6.4	6.1	6.1	4.4	13.1	10.6	11.9	9.2	46.0	46.3	43.9	43.0	31.6	34.3	35.1	40.1	0.3	0.2	0.3	0.5	3.98	4.04	4.03	4.14							
Польща	14.0	9.5	10.1	10.5	19.3	20.3	18.5	18.3	19.2	21.1	17.9	19.6	30.0	33.4	37.7	34.6	9.3	9.1	9.7	9.7	8.0	6.5	6.1	7.2	3.01	3.13	3.20	3.16							
Португалія	3.6	6.3	4.5	7.5	7.4	11.3	10.6	11.6	23.9	19.1	16.6	15.2	41.1	37.1	42.4	42.7	16.9	19.8	19.5	16.6	6.2	6.1	5.3	5.1	3.65	3.56	3.66	3.53							
Росія	-	16.5	21.5	20.6	-	20.5	19.3	21.3	-	20.0	18.0	19.2	-	17.9	17.7	18.3	-	7.7	6.8	7.2	-	17.2	16.4	13.4	-	2.75	2.63	2.65	-						
Румунія*	-	28.5	22.8	-	-	18.0	16.2	-	-	21.5	22.3	-	-	17.2	17.8	-	-	7.1	9.0	-	-	6.7	11.3	-	-	2.53	2.70	-	-						
Словаччина	7.4	9.9	15.2	17.7	17.1	19.5	16.7	14.1	24.5	26.8	22.8	20.6	34.3	30.1	27.8	30.6	8.6	9.3	13.6	11.8	7.5	4.2	3.8	4.5	3.21	3.10	3.08	3.05							
Словенія	8.1	8.5	8.6	7.8	12.7	14.3	13.8	15.2	21.6	20.2	17.5	20.7	36.2	40.0	43.5	39.0	14.9	11.5	11.8	9.6	6.2	5.5	4.5	7.6	3.40	3.34	3.38	3.30							
Туреччина	-	-	17.5	-	-	-	21.8	-	-	-	17.1	-	-	-	19.7	-	-	-	9.8	-	-	-	14.1	-	-	-	2.80	-	-	-					
Угорщина	10.9	11.0	14.8	10.3	16.6	14.0	13.3	11.9	17.6	21.9	21.8	25.6	30.9	24.6	24.6	28.3	15.3	17.3	14.9	16.3	7.3	9.7	9.5	6.6	3.25	3.26	3.13	3.31							
Україна	16.7	26.9	21.4	19.8	17.6	11.7	13.0	17.3	18.1	19.4	18.4	17.6	21.1	15.8	14.9	17.2	9.1	9.8	10.6	10.7	17.3	16.3	21.6	16.3	2.86	2.64	2.75	2.78							
Фінляндія	8.5	7.4	5.6	4.2	8.9	10.5	7.5	7.6	19.1	18.1	18.6	13.5	28.5	36.0	32.6	41.5	34.1	27.4	35.3	32.6	0.9	0.5	0.4	0.6	3.71	3.66	3.85	3.92							
Франція	7.0	6.4	4.0	4.9	5.6	5.6	2.2	4.2	10.9	9.9	7.9	7.9	27.5	29.2	24.3	26.6	48.0	48.4	61.1	55.8	0.9	0.4	0.2	0.4	4.05	4.08	4.37	4.25							
Хорватія	-	-	16.3	12.0	-	-	18.7	19.5	-	-	23.1	23.6	-	-	27.0	28.4	-	-	9.9	10.1	-	-	5.0	5.8	-	-	2.95	3.05	-	-					
Чеська Республіка	9.0	-	5.4	4.9	10.1	-	8.3	7.6	19.1	-	18.8	19.6	29.5	-	30.1	34.2	25.7	-	33.9	30.9	6.6	-	3.4	2.6	3.56	-	3.82	3.81	-	-					
Швейцарія	3.8	2.5	2.3	2.4	8.1	9.7	7.1	5.5	12.3	10.1	8.6	9.2	42.5	46.9	42.7	48.5	32.1	29.8	38.7	33.1	1.1	0.9	0.7	1.3	3.92	3.93	4.09	4.06							
Швеція	1.4	1.2	0.9	0.7	4.4	3.8	3.8	2.2	10.4	8.5	8.4	6.8	49.0	47.9	44.1	40.7	34.0	37.3	42.1	48.7	0.6	1.0	0.7	0.8	4.11	4.18	4.24	4.36							

Рис. 5. - Європейське соціальне дослідження (2005, 2007, 2009, 2011), зі звіту «Україна та Європа: результати міжнародного порівняльного соціологічного дослідження», % респондентів віддавших перевагу одній з відповідей

Хоча за дослідженнями інформаційно-аналітичного центру «RATING Pro» 2015 року люди в Україні думають, що дискримінації щодо одностатевих стосунків немає – 72%, проте 80% респондентам, які так вважають було б соромно дізнатись, що їх дитина нетрадиційної сексуальної орієнтації і тільки б 14% почували б себе комфортно, якщо б їх керівником був представник секс-меншин [37].

«Лише 8% респондентів вважають, що не потрібно обмежувати одностатеві відносини в Україні, 15% - думають, що варто суттєво обмежити, але не забороняти, водночас більшість (69%) – за повну заборону» [38].

В динаміці ставлення до одностатевих відносин погіршилося по усім соціально-демографічним групам: індекс підтримки визначався за 3-ох бальною шкалою:

- 3-«повністю дозволити»;
- 2-«не обмежувати»;
- 1-«суттєво обмежити, але не забороняти»;
- 0-«зовсім заборонити».

В цілому в 2012 році цей індекс становив – 0,5, а в 2016 – 0,4 за шкалою вище. Також, більш ліберальні погляди мають

- молоді люди 18-39 років (індекс 0,5), на відміну від старших (індекс 0,2);
- жителі міста (0,4), на відміну від жителів села (0,3);
- заможні люди (0,5), а бідні (0,2);
- люди з вищою освітою (0,5), в той час як громадяни з середньою загальною лише (0,3).

Проаналізувавши ці 2 дослідження можна сказати, що рівень толерантності до секс меншин знаходиться на дуже низькому рівні: громадяни України в більшій мірі схильні до повної заборони одностатевих стосунків і обмежені прав ЛГБТ спільноти. Також аналіз соціально-демографічних

факторів, які впливають на відповіді респондентів, показав, що чим молодша, освіченіша и забезпечена людина, тим ліберальніші її світобачення. Тобто в нас зберігається тенденція щодо рівня толерантності за соціально-демографічними групами: чим старший вік та нижчий рівень освіти та заробітку, тим більше підтримують їхню заборону. Більш ліберальні погляди – серед молоді, людей з вищим рівнем освіти та доходів.

Також, в 2017 році соціологічне опитування, проведене Інститутом Горшеніна спільно з представництвом Фонду Фрідріха Еберта в Україні та Білорусі представило результати щодо дискримінації ЛГБТ. Опитування проводилось за шкалою Богардуса, що згадувалась раніше у роботі для визначення «прийняття» якоїсь групи населення. Усього було опитано 2000 респондентів методом особистого інтерв'ю у віці від 18 років у всіх регіонах України (без врахування окупованих територій АР Крим, міста Севастополя, Донецької і Луганської областей) за квотами: регіон проживання, стать і вік респондентів [47].

Як виявилось, кожен третій українець (39,3%) не згоден приймати представників ЛГБТ-спільноти ні в якій якості - ні як члена сім'ї, ні як одного, ні як сусіда, ні як колегу, ні навіть як громадянина України. В той час щодо прийнятності в сім'ї (2,8%) чи близького друга (3,8) були досить низькі. І це найнижчі показники серед усіх представлених груп. До прикладу, в той час як середнім показником для прийняття як члена сім'ї є показник 8,3%, а середній для «не згоден приймати в жодній якості» - 14,7. [47]. Більш детально можна оглянути результати на Рисунку 6.

100% у стовпчику	Як члена моєї сім'ї	Як близько- го друга	Як сусіда	Як колегу по роботі	Як громадя- нина моєї країни	Як туриста в моїй країні	Не згоден приймати в жодній якості
Людину, яка розмовляє іншою мовою	12,9%	23,0%	17,9%	9,4%	15,4%	20,6%	0,9%
Людину іншої національ- ності	14,3%	23,6%	19,6%	8,3%	16,2%	16,7%	1,3%
Людину іншої віри	9,1%	18,7%	22,3%	12,0%	25,6%	10,0%	2,3%
Людину іншої раси	5,3%	12,4%	18,2%	11,2%	21,6%	28,1%	3,3%
Людину з обмеженими можливостями	12,0%	25,1%	25,1%	8,3%	23,5%	3,2%	2,8%
ВІЛ-інфіковану людину	4,8%	8,5%	14,5%	7,8%	37,0%	8,1%	19,2%
Представника сексуальних меншин	2,8%	3,8%	7,7%	6,8%	27,4%	12,2%	39,3%
Людину, яка відбула кримі- нальне покарання	5,2%	4,6%	9,0%	5,4%	36,9%	8,1%	30,8%

Рис. 6. Звіт за результатами дослідження «Українське суспільство та європейські цінності», яке було проведено Інститутом Горшеніна у співпраці з Представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні та Білорусі за

Отже, можна сказати що рівень дискримінації та відсутності толерантності в Україні досить високий. За показниками багатьох досліджень прийнятність гомосексуального населення не зростає, таких як Pew Research Centre чи Європейське дослідження цінностей. Також, соціально-демографічні фактори, які впливають на відповіді респондентів, показали, що чим молодша, освіченіша и забезпечена людина, тим ліберальніші її світобачення. Тобто в нас зберігається тенденція щодо рівня толерантності за соціально-демографічними групами: чим старший вік та нижчий рівень освіти та заробітку, тим більше підтримують їхню заборону. Більш ліберальні погляди – серед молоді, людей з вищим рівнем освіти та доходів.

2.2. Дискримінаційні практики щодо ЛГБТКІ спільнот в Україні та Європі

Офіційні дані Національної Поліції про масштаби і характер дискримінаційних практик по відношенню до ЛГБТ з боку державних структур, а також насильства в сім'ї, роботи і законодавства недостатні. Офіційні дані про злочини та інциденти на ґрунті ненависті також обмежені, але всі дані збираються і публікуються щорічно ОБСЄ / БДППЛ. Вони показують, що 15 держав-членів Ради Європи збирають дані про злочини, скоєних по відношенню до ЛГБТ (Андорра, Бельгія, Хорватія, Кіпр, Франція, Німеччина, Ісландія, Ірландія, Ліхтенштейн, Нідерланди, Норвегія, Сербія, Іспанія, Швеція і Сполучене Королівство) [10]. Однак, в дійсності, не всі ці 15 держав-членів надають дані БДППЛ. Насправді, тільки чотири держави (Німеччина, Норвегія, Швеція і Сполучене Королівство) представили дані про гомофобних злочинах на ґрунті ненависті в БДППЛ, і тільки два з цих держав, Швеція і Сполучене Королівство, представили дані за злочинами на ґрунті ненависті, вчинених проти трансгендерів. Деякі інші держави-члени представили інформацію про інциденти, але ці дані не носять комплексний характер. Однак, інші держави-члени, такі, як Фінляндія, збирають дані про злочинах на ґрунті ненависті, але не обов'язково з розбивкою по мотивах або за цільовими групами [10], тому важко отримати повне уявлення про масштаби гомофобних і трансфобних злочинів та інцидентів на ґрунті ненависті. Можна відзначити, що Сполучене Королівство має найбільш повну систему збору даних про злочини [10].

У 2007 році судом було порушено 988 кримінальних справ стосовно підозрюваних у злочинах на ґрунті ненависті до ЛГБТ; 759 осіб були засуджені, а в 2009 році ці цифри зросли до 1078 та 868 [10]. Норвегія повідомила, що в 2009 році виявлено 36 злочинів, скоєних по відношенню до ЛГБТ за дискримінаційними мотивам [10]. Німеччина повідомила, що в

2009 році виявлено 164 злочини на ґрунті дискримінації в зв'язку з сексуальною орієнтацією, 45 з яких супроводжувалися насиллям [15]. У Швеції в 2008 році зареєстровано 1055 злочинів на ґрунті ненависті, спрямованих на ЛГБТ, з яких 1046 мали гомофобні мотиви. У тому ж році було зафіксовано 14 злочинів, спрямованих на трансгендерів. 173 У 2009 році в Швеції зареєстровано 1060 злочинів на ґрунті ненависті, спрямованих на ЛГБТ, з яких 1040 були гомофобними.

У тому ж році поліція зареєструвала 30 злочинів на ґрунті ненависті проти трансгендерів [10]. Органи державної влади в Туреччині нарахували сім убитих трансгендерів в 2008 і 2009 году [10]. Слід, однак, мати на увазі, що ці цифри нелегко порівнювати. як зазначає ОБСЄ / БДПЛ: «Поки що недостатньо чітких, надійних і докладних даних про характер і масштаби злочинів на ґрунті ненависті в регіоні ОБСЄ. Навіть там, де існує статистика, вона не завжди розбита за типами мотивації, видам злочинів і винесеним вироками. Різні держави-учасники вели статистику по-різному, тому неможливо зробити порівняльні висновки про масштаби злочинів на ґрунті ненависті» [10]. Дійсно, деякі дані відносяться до кількості порушених судових справ, інші дані - до кількості засуджених осіб, а треті - до заяв про злочини або інциденти на ґрунті ненависті, або до зареєстрованим повідомленнями поліції про такі випадки.

На додаток до даних, представленим державами-членами, інформація для цієї доповіді була отримана з досліджень, проведених НУО або експертними центрами [15]. Ці дослідники стверджують, що значна кількість людей є жертвами злочинів та інцидентів на ґрунті ненависті, спрямованих на ЛГБТ.

Європейське відділення ILGA перераховує приклади вбивств ЛГБТ на ґрунті ненависті в період 2005-2008 років в Нідерландах, Португалії, Російської Федерації, Туреччині та Сполученому Королівстві [39]. Проект

з моніторингу вбивств трансгендерів, здійснюваний організацією «Трансгендерна Європа», 179 відзначає 36 випадків вбивств на ґрунті ненависті в державах-членах Ради Європи в період з 2008 по листопад 2010 року: Італія і Туреччина (тринадцять випадків в кожній країні), Іспанія (три випадки), Німеччина та Сполучене Королівство (По два випадки), Албанія, Португалія і Сербія (по одному випадку). Більшість жертв були трансгендерними жінками і нелегальними мігрантами, а значне число з них працювали в індустрії розваг для дорослих. У доповіді 2008 року лондонській столичній поліції [10] 65% лесбіянок і трансгендерів з опитаних жінок потрапляли в інциденти, які вони вважають гомофобними або трансфобними. Майже дві третини (64%) постраждалих жінок заявили, що вони піддаються переслідуванням, які мають для них короткострокові або довгострокові наслідки. Серед інцидентів, зазначених цими жінками, про 83% не повідомлялось в поліцію. Інші дослідження, що проведені в Сполученому Королівстві [9] надають аналогічні цифри по жертвам переслідувань, фізичного або сексуального насильства. У Швеції третина опитаних трансгендерів повідомили, що вони були жертвою насильства, жорстокого поводження або домагань в якийсь момент їх життя [10].

Дискримінаційні практики можуть зустрічатися в дуже різних проявах:

1. Напади

«Гомофобні злочини на підґрунті ненависті та подібні інциденти часто супроводжуються високим ступенем жорстокості і нелюдності. Часто імовірний смертельний результат. Гомосексуали, як виявилось, ще більш уразливі в цій категорії.» Такі напади часто відбуваються в громадських місцях, включаючи місця зустрічей ЛГБТ, гей-дискотеки або приміщення ЛГБТ-організацій. Напади трапляються і на вулиці, коли пари геїв, бісексуалів або лесбіянок просто тримаються за руки на знак любові один до одного. Чи не є рідкістю нападу, які призводять до смерті, або прями вбивства.

Підбурювання до ненависті, насильства або дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації розглядається як кримінальний злочин тільки в 18 державах-членах Ради Європи. Аналогічним чином, гомофобні наміри приймаються в якості обтяжуючої обставини в інших злочинах тільки в 15. Лише в двох державах-членах Ради Європи злочину на підставі гендерної ідентичності, трансфобії або гомофобії прямо згадуються в законодавстві про злочини на ґрунті ненависті.

2. Насилля в сім'ї

Хоча багато ЛГБТ зустрічають повагу і їх приймають в сім'ї, багатьом іншим, доводиться приховувати сексуальну орієнтацію від членів сім'ї, тому що вони бояться негативних наслідків.

Систематичний збір даних про масштаби проблеми поки відсутня, але НПО наводять такі дані: у Франції 16% ЛГБТ-представників повідомили, що вони були побиті будинку гомофобними членами сім'ї. Про гомофобне насильство в сім'ї також повідомили лесбійки і бісексуальні жінки, зокрема, в Грузії і Азербайджані Трансгендери в Молдові повідомили про побої з боку батьків, які таким чином намагаються їх «вилікувати». Аналогічні повідомлення прийшли з інших країн. Дослідження, проведене в Шотландії, виявило, що 73% опитаних страждають, що найменше, від одного типу гомофобного емоційно-образливої поведінки партнера або колишнього партнера. 47% респондентів відчували деякі форми сексуального насильства з боку партнера або колишнього партнера, 17% - загрозову поведінку, 11% - фізичне насильство, а 4% - сексуальне насилля [42]. У доповіді НПО по Азербайджану у 2009 році затверджується, що «найвідвертіші прояви насильства, спрямованого на лесбійок і бісексуальних жінок, відбуваються будинку і включають в себе словесне і фізичне насильство, утримання будинку, примус, примусове заміжжя, а також по-

грози розправи, щоб помститися за сімейну честь» [10]. Поширеність домашнього насильства по відношенню до ЛГБТ складно оцінити. ЛГБТ організації

описали сімейний тиск, переслідування, контроль, проте в деяких випадках насильство невидимо або про нього не повідомляється.

3. Ворожі висловлювання

Висловлювання, які підбурюють до поширення ненависті або заохочують її, можуть створити атмосферу, в якій насильство на підґрунті ненависті по відношенню до ЛГБТ стає загальноприйнятим явищем. Хоча стаття 10 Європейської Конвенції з прав людини гарантує свободу вираження поглядів, це право не є абсолютним. Допускаються обмеження свободи слова чи інших виразів, які підбурюють до ксенофобії, антисемітизму, і подібні висловлювання [10], оскільки вони несумісні з цінностями, проголошеними та гарантованими Конвенцією та рекомендаціями [42]. Комітету Міністрів, а також Біла Книга Ради Європи з міжкультурного діалогу [3] закликають держави-члени вжити заходів по боротьбі з висловлюваннями, які можуть мати підбурливий ефект, поширювати або заохочувати ненависть або дискримінацію. Рекомендація Комітету Міністрів вказує на той факт, що «особлива відповідальність покладена на державні органи і посадових осіб. Вони повинні утримуватися від заяв, які можуть бути сприйняті як узаконення ненависті або дискримінації, і розвивати терпимість і повагу прав людини» [10].

4. Поліція

Співрозмовники в деяких державах-членах Ради Європи повідомляли про випадки насильства та домагань, спрямованих на ЛГБТ, з боку державних службовців [39]. У Туреччині випадки домагання і насильства, спрямовані на ЛГБТ і особливо, на трансгендерів, в Стамбулі, Анкарі, Мерсине і Ескішехір були відзначені кількома співрозмовниками, які викликають серйозну заклопотаність. У деяких державах-членах НУО повідомили, що

правоохоронні органи зберігають відомості про сексуальну орієнтацію людини. Наприклад, в Австрії та в Сполученому Королівстві поліція зберігає бази даних геїв і бісексуальних чоловіків, які були засуджені в минулому за добровільні, але в той період незаконні, одностатеві акти. Ці записи ще існують в поліції і можуть бути виявлені, наприклад, коли роботодавці перевіряють характеристики здобувачів. У той час як в Сполученому Королівстві були прийняті поправки в законодавство для усунення подібної ситуації [10], деякі австрійські громадяни звернулися з цього приводу зі скаргами до Європейського Суду з прав людини [10]. В Україні НВО наводить відомості про досвід українських чоловіків-геїв, які були арештовані в парку пізно ввечері, потім вони були сфотографовані і у них зняли відбитки пальців в міліції.

В Азербайджані протягом 2009 року поліція провела рейди барів, які відвідують ЛГБТ, і заарештувала близько 50 осіб. За повідомленнями, в поліції утримували людей і погрожували публічно оголосити про їхню сексуальну орієнтацію, якщо вони не заплатять хабар [10].

5. Судові

- Відсутність реакції на напади до представників ЛГБТ;
- Неврахування судами гомофобних мотивів при вчиненні злочинів;
- Заборона на організацію зібрань ЛГБТ.

В Україні таких офіційних звітів та інформації щодо насилля над представниками ЛГБТ немає, а представники громадських ініціатив працюють над отриманням та зведенням такої статистики. Таким чином за словами голови ГО «Наш світ» у 2020 році в Україні сталося 188 випадків нападів, дискримінації та інших порушень прав ЛГБТ. Це майже вдвічі менше, ніж у 2019-му, коли правозахисники зафіксували 369 таких правопорушень [46]. А також основна кількість заяв потерпілих правоохоронці не реєструють в Єдиному реєстрі досудових розслідувань, а це так має бути. Такого

роду повідомлення просто розглядають у порядку звичайних звернень громадян [46].

Отже, є досить багато практик і видів дискримінації з якими стикаються представники ЛГБТ і вони не перестають вживати чи нівелюватися владою, хоча і висвітлюються в ЗМІ і доповідях ООН. До таких належать, ворожі висловлювання, напади, ігнорування поліцією чи судом насилля над ЛГБТКІ та навіть насилля в сім'ї.

2.3. Законодавчі практики протидії дискримінації ЛГБТКІ в Україні та Європейському Союзі

В даному підрозділі хотілося б окреслити законодавчі практики щодо протидії дискримінації ЛГБТ, але розглядаючи їх не потрібно забувати про роль громадських ініціатив в створенні цих законодавчих положень.

Деякі науковці відстоюють сторону того, що громадянські ініціативи знижуються в результативності, своїй значущості і в цілому не є ефективними для вирішення проблем. В той час як прийняття законів регулює суспільну проблему.

В протизвагу до цього можна розглянути запровадження Європейської громадської ініціативи, що була прийнята для можливості громадських ініціатив бути залученими до тих питань, що приймає влада.

Більш точно кажучи, європейська громадянська ініціатива - це одне з нововведень Лісабонського договору, спрямоване на посилення прямої демократії в Європейському союзі. Ініціатива дозволяє одному мільйону громадян ЄС, які є громадянами як мінімум чверті країн союзу, звертатися безпосередньо до Європейської комісії, щоб зробити пропозицію з питань, що знаходяться в союзному віданні [43]. Тобто шляхом вибору проблеми громадянською ініціативою та збору підписів до Єврокомісії в громадян ЄС є можливість реалізації свого права на громадську ініціативу.

Слід зазначити, що з моменту набуття чинності Регламенту громадяни Нідерландів, Німеччини та Португалії вже подали до Комісії 25 пропозицій,

з них 7 – є відкриті, 7 – закриті, 11 – не дістали 1 млн. підписів на свою підтримку; в 17 випадках відмовлено у реєстрації [3]. Із закритих ініціатив поки що тільки одна стала підставою законодавчої ініціативи з боку Європейської Комісії – ініціатива “One of US” (Один з нас) про судовий захист права на людську гідність, права на життя та цілісність людської істоти від моменту зачаття в тих сферах компетенції ЄС, в яких захист є особливо потрібним [56].

Повертаючись до реалій України, та законодавчого стану ЛГБТ в ній.

Згідно статті 21 Конституції України всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними [20]. Окрім цього, продовження є в ч. 2 ст. 24: не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [43]. За змістом даної норми можна винести наступне: 1 - місце гендерної приналежності вказано в категорії “за іншими ознаками”, що, в порівнюючі з ясно окресленими ознаками, є другорядним; 2 - стаття 21 Конституції України не вказує сексуальні меншини, як категорію [40].

Також, у 2013 був прийнятий закон щодо засад запобігання та протидії дискримінації в Україні, де окреслили визначення непрямой дискримінації, підбурювання до дискримінації, утиску та інших форм створення тиску. Також за цим законом, обов’язковій антидискримінаційній експертизі підлягають проекти законів України, актів Президента України, інших нормативно-правових актів, що розробляються міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, державними колегіальними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями [41].

План дій із реалізації Національної стратегії з питань прав людини було затверджено Кабінетом Міністрів України у 2015 році (на період до

2020 року). Відповідно до пункту 105 Плану Дій, для імплементації ефективної системи запобігання та посилення толерантності, є подання до Кабінету Міністрів на розгляд законопроекту про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо забезпечення покарання за злочини, скоєні з мотивів нетерпимості за такими ознаками, як раса, колір шкіри, релігійні переконання, сексуальна орієнтація, транссексуальність, інвалідність, мова; узгодження понятійного апарату Кримінального кодексу України в частині кваліфікації різних форм і виявів нетерпимості, уніфікації термінології з використанням терміна «нетерпимість» [41]. Проте, ніяких дій чи змін не було.

Тим не менше, Українське законодавство дозволяє змінювати статтю. Точніше, у статті 51 Основ законодавства про охорону здоров'я передбачено, що на прохання пацієнта відповідно до визначених медико-біологічних і соціально-психологічних показань йому може бути проведено шляхом медичного втручання в закладах охорони здоров'я зміну (коррекцію) його статевої належності [32]. Практика реалізації відповідних положень є недосконалою через відсутність лікарів-спеціалістів

Якщо уважно переглянути Конституцію, а конкретно частина 1 статті 51, у якій вказано, що: шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права й обов'язки у шлюбі та сім'ї [19]. Тим часом, частина 1 статті 31 зазначає: ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України [18]. Тож можна сказати, що дане формулювання є безпосередньою дискримінацією ЛГБТІ спільноти - унеможливлення їхнього права утворення сім'ї.

Правове невизнання чи ідентифікація окремих форм стосунків, точніше підтверджених законом партнерств, призводить до недосяжності для даної категорії сімей використання тих можливостей, що не підпорядковуються напряму сімейно-шлюбному кодексу, але ґрунтуються на ньому. При

ненаявності визнання одностатевих шлюбів будь-якою правовою нормою, одностатеві пари не визнаються членами сім'ї або родичами згідно чинного законодавства, тож не претендують на жодного роду переваг та прав, що підкріплюються таким статусом.

Раніше згаданою Національна стратегія також мала на меті розробити законопроект про узаконення одностатевих шлюбів, проте у 2018 р. Мін'юст заявляє про неможливість розроблення такого законопроекту з огляду на публічне протистояння цій темі представників «сімейних цінностей» та Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій [23].

Таким чином можна зробити висновок, що станом на 2020 рік нормативно-правова база України в питанні захисту та забезпечення прав сексуальних меншин та їх представників є досить недосконалою. Це проблема, що потребує значної уваги та негайних дій, особливо, зважаючи на факт, що наша країна бачить себе є ЄС й прямує в сторону євроінтеграції. Також варто пам'ятати про Угоду про асоціацію між ЄС та Україною, яка має чіткий пункт про те, що сторони мають протидіяти дискримінації.

Навіть, беручи до уваги наявність ряду недосконалостей у нашому законодавстві, необхідно ретельніше дослідити довід роботи над дискримінацією за сексуальної орієнтації та ознакою гендерної приналежності у наших сусідів та провідних країн світу.

Згідно ILGA, станом на 2019 рік, одностатеві шлюби легалізовано у 26 країнах світу: Нідерландах (перша надала можливість укласти шлюб одностатевим парам), Данія (узаконила перша) [39].

Та незважаючи на це, у 31 країнах, що є членами ООН, передбачається позбавлення волі до 8 років, а у 26 країнах - покарання максимальної тяжкості - страта.

Якщо говорити про конституційне закріплення прав, то першою країною, яка затвердила на рівні Конституції заборону дискримінації на базі сексуальної орієнтації стала Південно-Африканська Республіка в 1996 році.

Після неї - острів Фіджі, Республіка Еквадор та Португалія (перша європейська країна).

Деякі країни, для мінімізування дискримінації, ввели термін “третя стаття”.

До прикладу, у Німеччині у 2018 році Кабінет Міністрів прийняв законопроект та зміни до нього “Про цивільний статус”, де дозволяється, при народженні дитини, не віднести її до будь-якої статті, а в юридичних документах заповнити графу “третя стаття”.

В Нідерландах в офіційних установах не прийнято вирізняти жінок та чоловіків. Натомість, вони використовують негендерні терміни, наприклад “шановні амстердамці”, “шановні відвідувачі” тощо, цим самим не акцентують увагу на гендері громадян.

У Норвегії, найбільш лояльній до сексуальних меншин країні, легалізовано одностатеві шлюби з можливістю усиновлення дітей один одного, а лесбійки мають право на штучне запліднення. В цій країні прийнято вважати свою сексуальну орієнтацію особистою справою кожного та не є предметом вихваляння.

Закон Аргентини “Про гендерну рівність” вважається одним з найпрогресивніших у галузі гендерних прав. В ньому йдеться про дозвіл на зміну імені чи гендерної ідентичності без дозволу на те суду. Вважається, що людина має дві статті - соціальну та біологічну, і якщо ті не співпадають, вона має право виправити ситуацію хірургічно. Законодавство не вимагає висновки з психіатричного закладу про адекватність рішення особи для правового визнання гендерної ідентичності. Для того, щоб змінити стаття є дві умови: досягнення повноліття (18 років) та звернення до Державного бюро демографічної статистики. А підґрунтям до такого ставлення аргентинського законодавства до зміни статті є підхід, що зміна імені та статті трансера є конфіденційною.

Отже, в Україні та Європі є досить багато правил та законів щодо регулювання дискримінації, деякі з них несуть за собою високу ефективність, в той час як інші просто не регулюються та ігноруються владою.

На нашу думку, у Європі можна запозичити досить цікаві підходи щодо законодавчої протидії для України, а першочерговим ініціатором можуть стати громадські ініціативи.

Висновки до другого розділу

Проаналізовані результати моніторингів проявів дискримінації ЛГБТ в Європейських країнах та в Україні (дослідження Pew Research Centre, Європейське дослідження цінностей, Європейське соціальне дослідження, дослідження РейтингПро) засвідчують, що рівень дискримінації та відсутності толерантності в Україні досить високий. За показниками багатьох досліджень прийнятність гомосексуального населення не зростає, таких як Pew Research Centre чи Європейське дослідження цінностей. Також, соціально-демографічні фактори, які впливають на відповіді респондентів, показали, що чим молодша, освіченіша і забезпечена людина, тим ліберальніші її світобачення. Тобто в нас зберігається тенденція щодо рівня толерантності за соціально-демографічними групами: чим старший вік та нижчий рівень освіти та заробітку, тим більше підтримують їхню заборону. Більш ліберальні погляди – серед молоді, людей з вищим рівнем освіти та доходів.

Ці прояви дискримінації виражаються в різних видах, таких як напади, ворожі висловлювання, насилля в сім'ї та ігнорування проблеми поліцією чи судом. Навіть, в Європі існує безліч звітів щодо такої поведінки, в той час як в Україні не вистачає, адже більшість злочинів не реєструються так як мали.

Частково це - проблема законодавчої регуляції. В Україні прийняті закони та підписані меморандуми щодо недискримінації, толерантності, а також статті Конституції чітко говорять про те як має себе поводити суспільство в справах ЛГБТ, але це не завжди так працює. В той же час, в Європейському Союзі працюють інші підходи до законотворення що зменшують рівень дискримінації, хоча і не усувають його повністю. Особливий інтерес представляють новостворені механізми Європейської громадянської ініціативи (з березня 2012 року), які спрямовані на подолання дефіциту демократії у формуванні політичного порядку та прийнятті законодавчих рішень, у тому числі відносно соціально чутливих проблем, до яких відносяться і соціальні проблеми пов'язані з ЛГБТ.

3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ГРОМАДЯСЬКИХ ІНІЦІАТИВ В ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЛГБТ В УКРАЇНІ

3.1 Програма дослідження “Роль громадянські ініціативи в протидії дискримінації ЛГБТ в Україні”

Однією з головних частин моєї роботи є власне дослідження щодо визначення громадянських ініціатив протидії дискримінації ЛГБТ в українському суспільстві.

Сучасний світ відрізняється суперечливістю, різноманіттям і разом з цим взаємозалежністю процесів і явищ. Нас оточують люди різних релігій, національностей, рас, гендеру, сексуальних орієнтацій, з різними ідеями, звичаями, думками і принципами. Проте, не кожна людина може сприймати «інше» і на фоні цього з'являється неприйняття, дискримінація, зростає соціальна нерівність та збільшується можливість появи конфліктів і війни. Тому, толерантність як ніколи важлива в добу глобалізації економіки і все більшої мобільності, швидкого розвитку комунікацій, інтеграції взаємозалежностей, в добу широкомасштабних міграцій переміщення населення, урбанізації і перетворення соціальних груп.

Вже раніше зазначалось, що рівень прийняття ЛГБТ в Україні є досить низьким і за деякими показниками знизився протягом останніх декількох років, це показує наприклад Pew Research Centre у своїх останніх 4 дослідженнях, де фігурувала Україна. Представники та представниці цієї групи є такими самими громадянами України і не мають обмежуватись в своїх правах і можливостях в суспільстві, проте все ще стикаються окрім суспільного неприйняття ще й з неможливістю заключати шлюби, всиновлювати дітей, оцінювати в суді свою ідентичність як фактор через який був скоєний злочин щодо цієї людини і тд.

Проте є досить великий пласт людей в Україні, що намагаються боротись з цієї проблемою шляхом створення громадських організацій, масових зібрань і спробувати врегулювати форми дискримінації до ЛГБТ.

В даному дослідженні громадські ініціативи розглядаються як частина громадянського суспільства про яке говорили дослідники ще з античності і до сьогодні. Особливим фокусом для мене стала позиція К. Ірха яка говорить про ціль громадських ініціатив і що нею є влада, адже вона приймає найефективніші рішення для саме боротьби з соціальною проблемою. Тут громадські ініціативи є головним засобом для налагодження комунікації між громадянським суспільством і владою, таким, скажімо, ціннісним критерієм для досягнення згоди, реалізації певних законів та рішень.

Тож наскільки ефективною є наразі робота ініціатив та чого не вистачає у взаємодії з владними структурами?

Темою мого емпіричного дослідження є “Роль громадянських ініціативи в протидії дискримінації ЛГБТ в Україні”.

Проблемою емпіричного дослідження є міра успішності громадських ініціатив в Україні, їхнього впливу на вирішення проблеми дискримінації.

Об’єктом мого дослідження є громадські ініціативи.

Предметом є успішність громадських ініціатив в протидії дискримінації ЛГБТ в Україні.

Метою є визначити успішність конкретних громадських ініціатив в Україні в досягненні ними цілей щодо протидії дискримінації ЛГБТ, а також їх потреби для підвищення успішності в протидії дискримінації ЛГБТ.

Які громадські ініціативи були обрані для дослідження та за якими критеріями? Важливими **критеріями відбору** були:

- проведення ініціативи в Україні протягом останніх 5 років;
- націленість на різні проблематики в контексті дискримінації ЛГБТ спільноти;
- ініціативи, що налічує більше 200 залучених учасників;
- ініціатива повністю вільна для залучення будь-яких учасників;
- основна інформація про ініціативу є у вільному доступі;
- локація ініціативи є національних масштабів.

За цими критеріями було обрано три наступні громадські ініціативи:

1. Марш Рівності (2016-2019 роки) - це правозахисна хода, що проводиться щороку для підтримки рівних прав [25], вона проводиться організацією КиївПрайд ще з 2012 у Києві, але згодом почали доєднуватись і інші міста, так ініціатива стала щорічною та національною. За останнім прайдом 2019 року, загалом по Україні налічує більше 10 000 учасників.

2. Музей Прийняття - інтерактивний онлайн-музей, де можна прожити історії батьків, чії діти здійснили каамінг-аут, відкритий у 2019 році [30].

3. Круглий стіл “Запобігання дискримінації та злочинам ненависті”, проведений у 7 містах України у 2018 - це захід для провдення діалогу між громадськими організаціями, громадянським суспільством представниками місцевої влади та поліцією для зменшення і запобігання дискримінації та злочинів на ґрунті ненависті проти ЛГБТ [16].

Завдання:

1. Визначити мотивацію створення конкретних громадських ініціатив;
2. Визначити стратегічні і тактичні задачі в проведенні громадянських ініціатив в протидії дискримінації ЛГБТ в Україні;
3. Визначити масштаби громадянських ініціатив в протидії дискримінації ЛГБТ в Україні;
4. Визначити соціальні ефекти проведення громадянських ініціатив в протидії дискримінації ЛГБТ в Україні;
5. Визначити способи взаємодії громадянських ініціатив з владою в протидії дискримінації ЛГБТ в Україні;
6. Визначити потреби громадянських ініціатив для більшої їх успішності в протидії дискримінації ЛГБТ в Україні.

Ключове поняття даного дослідження це успішність громадських ініціатив в протидії дискримінації як реалізація ними своїх провідних функцій.

Також щодо визначення громадянської ініціативи - це частина громадянського суспільства, що полягає в активній дії щодо проблеми дискримінації ЛГБТ в Україні та націлені на захист цієї верстви населення за внесення змін з метою покращення життєдіяльності цієї групи населення.

Як вимірювати успішність громадянських ініціатив в протидії дискримінації ЛГБТ? Через вплив, який змінює діяльність, цінності та спрямованість активності суб'єктів держави та громадянського суспільства, а саме вплив на:

1. На законотворчий процес (це проведення спеціальних слухань у Верховній Раді, розгляд питань на комітетах і в комісіях Верховної Ради, прийняття відповідних законів, підзаконних актів, постанов тощо);

2. На виконавчу владу (участь представників влади у таких ініціативах, підтримка на рівні міністерств, на рівні місцевих органів управління та самоврядування);

3. На органи забезпечення правопорядку та виконання норм антидискримінаційного законодавства (у т.ч. поліція);

4. На дискурс в масових комунікаціях (що підтримується ЗМІ, соціальними медіа);

5. На дискурс, представлений інтелектуальною елітою країни\регіону;

6. На активність громадян\громадськості;

Це і буде розглядатись у даному дослідженні як показники успішності.

Гіпотези:

1. Громадянські ініціативи впроваджуються переважно для популяризації дискурсу і практик протидії дискримінації ЛГБТ;

2. Фокусування громадянських ініціатив на вплив на законотворчий процес;

3. Рівень залученості учасників громадянських ініціатив зростає;

4. Громадянські ініціативи не несли прямих змін на законодавчий процес.

Методи збору і аналізу даних. Застосовано два методи, які доповнюють один одне, а саме: напівструктуроване експертне інтерв'ю і контент-аналіз звітних документів громадянських ініціатив.

Першим методом для даного дослідження було обране експертне напівструктуроване інтерв'ю. Експертами тут стали організатори обраних громадських ініціатив. Ціллю даного інтерв'ю стало визначення стратегічних і тактичних цілей ініціатив разом з організаторами для оформлення контент-аналізу звітів цих ініціатив, а також дізнатись їх сприйняття ефективності таких ініціатив для подальшого усунення проблеми. Було опитано 3 експерти, що є одними з організаторів громадянських ініціатив: Марш Рівності, Музей Прийняття та Круглий стіл “Запобігання дискримінації та злочинам ненависті”. Інтерв'ю тривали від 40 хвилин до 75 хвилин і були проведні 15 - 18 квітня 2012 року.

Другим своєю чергу став контент-аналіз внутрішніх звітів громадських організацій з проведення тих самих громадських ініціатив щодо протидії дискримінації ЛГБТ за заздалегідь визначеними показниками ефективності:

- Кількість учасників;
- Кількість учасників план/факт, %;
- Медіа залучено;
- Представників влади залучено;
- Залучено поліції;
- Конфлікти з радикалами;
- Медіа охоплення;
- Кількість волонтерів на заході;
- Кількість партнерів залучено;
- Негативу в медіа;
- Позитиву в медіа;
- Законодавчі зміни в правових можливостях ЛГБТ щодо насилля;

- Законодавчі зміни в правових можливостях ЛГБТ щодо насилля в сім'ї;

- Законодавчі зміни в правових можливостях ЛГБТ щодо створення одностатевих шлюбів;

- Законодавчі зміни в правових можливостях ЛГБТ щодо створення одностатевих шлюбів.

Інструментарій для проведення контент аналізу звітів, а також гайд напівструктурованого експертного інтерв'ю представлені в Додатках 1 і 2.

3.2 Результати аналізу

Якщо говорити про залученість людей в данні ініціативи, то на подив організаторів кількість учасників була вище запланованого в контексті кожної з ініціатив. Музей прийняття очікував близько 1000 глядачів в перший місяць роботи онлайн-музею, як говорить організаторка “Ми з коадою були в захваті і чесно кажучи не могли стримати сліз, адже перші 2300 переглядів ми зібрали в перший день. Ми розуміємо, що це в багато чому успіх хорошої маркетинг стратегії, але почути відгук суспільства - було найважливішим”. В контексті круглого столу “Запобігання дискримінації та злочинам ненависті”, то можливість відвідання було можливе лише через реєстрацію і в більшості міст, окрім Харкова, не було змоги пустити на захід всіх через обмеженість місць. Варто зауважити, що реєстрацію могли проходити громадські організації та представники місцевого самоврядування. Марш рівності має не настільки однозначну ситуацію, адже був впроваджений значно раніше, коли для України не було характерне проведення таких заходів. Але в 2018 і 2019 роках перевершив будь-які плани організаторів, коли на мирну ходу прийшло в 2 рази більше очікуваних учасників. Таким чином у 2019 році прийшло близько 8 000 людей при запланованих 5 000.

На мою думку, це показує зацікавленість спільноти в цій проблематиці і бажання вирішити її, навіть якщо з останніх досліджень ми спостерігаємо,

що рівень толерантності в суспільстві не зростає, а в деяких випадках падає, то можна припустити що люди які раніше боялись проявляти свою позицію активно стали сміливіше себе почувати, завдяки діям ініціатив та поліції на таких заходах.

І тут ми підходимо до дуже важливого моменту - поліція та охоронні органи в громадських ініціативах.

Це аспект не релевантно розглядати в контексті “Музею прийняття”, адже це онлайн-ініціатива. В контексті круглого столу місцева поліція була повноцінним учасником там, для обговорення контролю нападів на вулицях міста проти представників ЛГБТ і брали активну участь там. Координатор проекту в ГО “Наш Світ” говорить, що було приємно побачити позитивні відгуки на запрошення до круглого столу від представників поліції в усіх містах, хоча отримати цю згоду було не просто і в деяких випадках вони отримували презирливі погляди.

Щодо Маршу Рівності то поліція - це дуже важливий учасник ходи, адже в прямому сенсі вони відгороджують ходу від прихильників “традиційних цінностей”. Але організаторка маршу додала досить цікавий коментар “Нам дуже потрібна поліція на таких заходах, але її присутність це не критерій успішності. Ми знаємо що після 2015 року поліція робить максимум, щоб учасники були в безпеці Тільки подумай, якщо потрібна поліція то потрібно захищати учасників, а отже вони стикаються з великою кількістю хейту і небезпеки і навіть після маршу знаходиться в місті небезпечно. Краще б ми могли проводити його без такої кількості поліції і всі були живі та здорові”.

Важливою частиною громадських ініціатив це волонтери і тут тенденція дуже схожа до учасників, до 2018 року завжди був величезний недобір волонтерів до такого роду ініціатив, але рекрутмент став трохи легшим. В цілому, варто зауважити, кажуть експерти, що учасників їх ГО значно побільшало і знайти цікавих однодумців стало легше.

Тепер перейдемо до одного з найцікавіших і головних аспектів дослідження - комунікація і вплив на владу в даних громадських ініціативах.

В цілому для громадських ініціатив процес і механізми залучення представників влади досить прості і зрозумілі. Громадські ініціативи розглядають можливість залучення влади як спосіб перенесення проблематики на вищий рівень, але не з метою прийняття певних рішень, а скоріше набуття підтримки та скандалізації ініціативи.

Музей Прийняття залучав представників влади більше як інформаційних партнерів, що розповсюджували і говорили про ініціативу, як говорить організаторка “Ми не мали на меті впровадження якихось законів або що після нашого проекту, він створений більше для суспільства і розуміння ЛГБТ-дітей”. В контексті події круглого столу “Ми закликали представників влади та органів самоврядування для кооперації, дій та рішень, хоча б на місцевому рівні. І в багатьох містах нас підтримали - ми не отримали ніяких законодавчих рішень, але отримали підтримку на проведення в місті масових правозахисних заходів, наприклад, Маршу Рівності”. Тут місцева влада стає підтримкою для громадської активності, що може далі впливати на національні рівні. Також експерт зазначив, що “Нам не вистачає зрозумілого процесу над пропонуванням і просуванням ідей для вирішення проблеми. Зараз ми нашою ГО відкрили збір підписів для легалізації одностатевих шлюбів, але немає чіткого гайду прийняття, розгляду такої пропозиції”

Марш Рівності залучає і отримує і підтримку міжнародних організацій та послів, а також представників української влади і це є надзвичайно важливим для пропагування ідеї далі і на законодавчий рівень. “Ми розглядаємо участь таких людей як засіб для поширення інформації, важливості, формування громадської думки щодо проблематики, безпеки, але ми не

намагаємось просунути через них закони в раду”. При тому, що Марш Рівності залучає багато політиків і послів. Навіть президент України Петро Порошенко висловив підтримку заходу, хоча і не став учасником.

Але навіть через представників влади організатор ініціатив намагаються підняти шум навколо проблематики. Також це відбувається шляхом залучення лідерів думок і медіа, за словами організаторки з ГО “КиївПрайд” кількість згадок про такі події та випадки дискримінації зросло за останній рік на 30%. Адже першочергово для запровадження законів для протидії дискримінації ЛГБТ та для покращення життя цієї групи потрібно підготувати для цього рівень сприйняття в суспільстві.

Отже, вимірювати успішність можна на різних рівнях, стратегічних та тактичних. Якщо говорити про стратегічні, то вони не вимірювані в такому мало проміжку часу, а також для їх досягнення мають нести великий комплекс заходів. Але у випадку цих ініціатив вони стратегічно більше фокусуються на маленьких регіональних рішеннях, роботу поліції та збільшення рівня толерантності. Щодо фактичних можна сказати, що кількість учасників і волонтерів зростає у громадських ініціативах в протидії дискримінації ЛГБТ, а медіа і лідери думок з кожним роком все більше намагаються сприяти організації такого роду ініціатив. Тому кількість представників влади, що підтримують таку громадську діяльність також зростає.

В той час як законодавчої ефективності не несе, але при цьому забезпечує комунікативний зв’язок між суспільством і владою, що може в майбутньому дати свої плоди.

В цілому, аналізуючи ці відповіді можна зробити деякі висновки і рекомендації, щоб говорити про ефективність таких ініціатив:

1. Для успішної роботи громадських ініціатив з владою потрібно визначати, яких заключень з владою хоче досягти громадська ініціатива та як вона може це зробити;

2. Громадські ініціативи можуть бути дуже ефективними при відкритих і прозорих критеріях для роботи з владою та пропозиціями до Ради;

3. Суб'єктам громадянських ініціатив потрібно частіше конструктивно взаємодіяти з владою в контексті даної проблематики та застосовувати своє право для волевиявлення.

Висновки до третього розділу

Проведене дослідження виявило досить цікаві результати. Для аналізу проблематики було обрано 3 громадянські ініціативи та їх внутрішні звіти та експерти, що виступають організаторами цих ініціатив для напівструктурованого експертного інтерв'ю.

Щодо результатів дослідження, то можна виділити такі моменти:

- Рівень залученості в громадянські ініціативи учасників досить великий, їх кількість перевищує заплановану;
- Вплив ГІ на законотворчий процес майже відсутній, але аналізовані ініціативи не мали цього на меті;
- Завдяки громадянським ініціативам зріс рівень забезпечення правопорядку та виконання норм антидискримінаційного законодавства;
- Регіональні громадянські ініціативи порушують питання в контексті місцевої влади;
- Громадянські ініціативи підтримуються представниками ЗМІ та лідерами думок, а також інтелектуальною елітою задля просвітницької діяльності.

Аналізуючи результати дослідження були сформовані такі практичні рекомендації:

1. Для успішної роботи громадянських ініціатив з владою потрібно визначати, яких результатів у взаємодії з владою хоче досягти громадянська ініціатива та як вона може це зробити;

2. Громадянські ініціативи можуть бути дуже ефективними при відкритих і прозорих критеріях для роботи з владою та пропозиціями до Ради;

3. Суб'єктам громадянських ініціатив потрібно частіше конструктивно взаємодіяти з владою в контексті даної проблематики та застосовувати своє право для волевиявлення.

ВИСНОВКИ

В процесі кваліфікаційного дослідження було реалізовано *мету*, яка полягає у визначенні ролі громадянських ініціатив у протидії дискримінації ЛГБТ спільнот в українському суспільстві.

В Україні люди, що відходять від гетеронормативності, зазнають значної дискримінації в контексті особистого життя, роботи та буденності. Це можна помітити у заявах більшості державних посадових осіб та політиків, у неспеціалізованих медіа, також серед діячів церкви переважають стигмативні висловлювання проти гомосексуальності — висвітлення її як збочення, гріха, хвороби. Громадські опитування також свідчать про значний рівень нетолерантності і, навіть, ворожості до ЛГБТ спільноти.

В суспільстві існує великий простір для запровадження нових можливостей, наприклад, нових форм інновацій, ініціатив та залучення до дії громадськості для того, щоб дискримінована спільнота була більш успішно інтегрована в суспільство. Тому наразі дуже важливо спрямувати дослідницькі зусилля в Україні на глибше розуміння відповідних проблем, забезпечення пошуку рішень та підтримку інклюзивних, інноваційних систематичних дій з боку інноваційного громадського сектора. Громадянські ініціативи є важливим фактором змін в суспільстві і допомагають врегулювати і підтримати суспільний розвиток в напрямку протидії дискримінації, у т.ч. у відношенні до ЛГБТ спільнот.

У вирішенні першого завдання мого дослідження а саме: визначити стан наукових досліджень громадянських та соціальних ініціатив, - ми отримали наступний висновок. У соціології немає чіткого однозначного визначення поняття ГІ. Узагальнюючі соціологічні і політологічні розуміння цього феномену, ми наступним чином визначаємо відповідне поняття: громадянська ініціатива - це форма ініціативної колективної дії

суб'єктів громадянського суспільства, спрямованої на захист законних прав і свобод громадян та на вирішення актуальних соціальних проблем.

Громадські ініціативи можуть мати формальний характер (реєструються згідно закону) або неформальний характер (спонтанні, як актуальна ініціативна реакція на соціальну проблему) та виконувати наступні найважливіші функції:

- подолання дефіциту демократії, розширення сфери публічної політики;
- комунікація між громадянським суспільством і державою для вирішення актуальних проблем;
- в акцентуванні уваги суспільства та влади на конкретних проблемах та\або способах їх вирішення;
- продукуванні інноваційних способів вирішення соціальних проблем;
- мобілізації громадськості і влади для врегулювання певних соціальних проблем.

Саме у вимірах реалізації таких функцій ми і пропонуємо оцінювати роль ГІ в протидії дискримінації ЛГБТ.

Другим завданням було уточнити концептуальні координати соціологічної інтерпретації феномену дискримінації, його ознак, форм і факторів. Проаналізовані різні підходи до визначення поняття дискримінації, а також їх форм, ознак та видів. Було визначено дискримінацію як норму, дію чи практику, що завдає обмеження можливостей певної групи людей за соціальними або біологічними ознаками, зменшує рівне здійснення прав у порівнянні з іншими соціальними групами. Емпіричне дослідження визначено спрямувати на прояви дискримінації *de facto* (на відміну від *de jure*, які фактично усунуті у законодавстві України) у прямих та непрямих формах.

У виконанні третього завдання щодо визначення ставлення до ЛГБТ спільнот в українському та європейських суспільствах були проаналізовані

результати моніторингів проявів дискримінації ЛГБТ в Європейських країнах та в Україні (дослідження Pew Research Centre, Європейське дослідження цінностей, Європейське соціальне дослідження, дослідження РейтингПро), за результатами яких рівень толерантності до ЛГБТ в Україні є досить низьким.

У виконанні четвертого завдання щодо опису дискримінаційних практик щодо ЛГБТ спільнот в Україні та Європі на підставі аналізу відповідних наукових та публіцистичних публікацій було визначено різні види фактичної дискримінації представників ЛГБТ в Україні та в ЄС: напади, ігнорування з боку поліції, насилля в сім'ї, ворожі висловлювання, судова дискримінація, - а також їх прояви, що чітко можна прослідкувати, зокрема, за світами ООН.

У виконанні п'ятого завдання висвітлено законодавчі практики в Україні, такі як Закони про недискримінацію, витяги з Конституції України та Національну стратегію у сфері прав людини. А також, в Європейському Союзі, включно з механізмами Європейської громадянської ініціативи (з березня 2012 року), які спрямовані на подолання дефіциту демократії у формуванні політичного порядку та прийнятті законодавчих рішень.

В емпіричному дослідженні нами вивчено роль громадянських ініціатив за факторами успішності в протидії дискримінації ЛГБТ". Для цього було проаналізовано відповідну діяльність 3 громадянських ініціатив за такими *факторами* успішності та функціональної спрямованості, а саме як вплив на:

1. На законотворчий процес (це проведення спеціальних слухань у Верховній Раді, розгляд питань на комітетах і в комісіях Верховної Ради, прийняття відповідних законів, підзаконних актів, постанов тощо);
2. На виконавчу владу (участь представників влади у таких ініціативах, підтримка на рівні міністерств, на рівні місцевих органів управління та самоврядування);

3. На органи забезпечення правопорядку та виконання норм антидискримінаційного законодавства (у т.ч. поліція);
4. На дискурс в масових комунікаціях (що підтримується ЗМІ, соціальними медіа);
5. На дискурс, представлений інтелектуальною елітою країни \ регіону;
6. На активність громадян \ громадськості;

А також, отримані фінальні *результати*:

- Рівень залученості в громадянські ініціативи учасників досить великий, їх кількість перевищує заплановану, що підтверджує функцію мобілізації громадськості як одну з головних.
- Вплив ГІ на законотворчий процес майже відсутній, але аналізовані ініціативи не мали цього на меті. Тут ГІ не виконують свою функцію законодавчої ініціативи.
- Завдяки громадянським ініціативам зріс рівень забезпечення правопорядку та виконання норм антидискримінаційного законодавства. Тож функція захисту громадськими ініціативами працює.
- Регіональні громадянські ініціативи порушують питання в контексті місцевої влади - як функція комунікації між громадськістю та місцевою владою.
- Громадянські ініціативи підтримуються представниками ЗМІ та лідерами думок, а також інтелектуальною елітою задля просвітницької діяльності, що представляє ініціативно-мобілізуючу функцію.

Отже, можна сказати, що роль громадянських ініціатив дуже важлива в протидії ЛГБТ дискримінації. Звичайно, є моменти в яких громадські ініціативи можуть вдосконалюватись, наприклад, робота з законотворчим процесом. В багатьох випадках вона є успішною в контексті виконання своїх певних функцій: мобілізація громадськості, функції

захисту, комунікацією між громадськістю і місцевою владою, а також ініціативно-мобілізуючу. Про це можна зробити висновок з дослідження, а також в міру того, що громадські ініціативи виконують свої функції.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Американская психологическая ассоциация. Дискриминация: что это такое и как с ней справиться. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.apa.org/topics/racism-bias-discrimination/types-stress>.
2. Афанасьев В. Г. Общество: системность, познание и управление / В. Г. Афанасьев. — Москва: Политиздат, 1981. — 432 с.
3. Белая книга Совета Европы по межкультурному диалогу «Жить вместе в равном достоинстве». 2008. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802f5bf2>.
4. Білоусов О. С. Інституалізація громадянської ініціативи в Україні: світовий досвід та національні особливості : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. / О .С. Білоусов. — Одеса, 2008. — 19 с.
5. ВОЗ. Аналитическая записка 3: социальная мобилизация. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.who.int/healthpromotion/conferences/9gchp/policy-brief3-social-mobilization-ru.pdf?ua=1>
6. Гаврилов А. В. История и современные тенденции развития гражданского общества и государства: правозащитный аспект: монография / А. В. Гаврилов. — Москва, 2019. — 670 с.
7. Головаха Е., Панина Н. Национальная толерантность и идентичность в Украине: опыт применения шкалы социальной дистанции мониторинговом социологическом исследовании. / Е. Головаха, Н. Панина // Социологический журнал. — 2006. — № 3–4. — С. 102—126.
8. Гомосексуальність і суспільство. Матеріал з Вікіпедії - вільної енциклопедії. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%81%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C_%D1%96_%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.

9. Дик С. Гомофобные преступления на почве ненависти – Обзор преступлений против геев в Британии в 2008 г. / С. Дик. — Stonewall, 2008.
10. Дискриминация по признаку сексуальной ориентации и гендерной идентичности в Европе. Доклад о правах человека. 2015. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://rm.coe.int/-/16807b8ae5>.
11. Європа в світі що змінюється. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-section/europe-changing-world-inclusive-innovative-and-reflective-societies>.
12. Європейське дослідження цінностей. 2005. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>.
13. Європейське дослідження цінностей. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>.
14. За дослідженням, в Україні і Росії однаково ставляться до геїв. Що кажуть українські ЛГБТ? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-pew-research-center-dijshov-vysnovku-sho-v-ukraini-i-rosii-odnakove-stavlennia/30244447.html>.
15. Ірха К. О. Громадянські ініціативи як чинники розвитку громадянського суспільства України / К.О. Ірха // Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації. — 2013. — № 4. — С. 129—132.
16. Круглий стіл “Запобігання дискримінації та злочинам ненависті” у Чернівцях. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://gay.org.ua/blog/2017/05/24/kruhlyi-stil-zapobihannia-dyskryminatsii-ta-zlochynam-nenavysti-u-chernivtsiakh/>.

17. Кон І. Гомофобія як лакмусовий папірець російської демократії / І. Кон // Вісник громадської думки. — 2007. — № 4 (90). — С. 59-69
18. Конституція України. Стаття 31. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://kodeksy.com.ua/konstitutsiya_ukraini/statja-31.htm.
19. Конституція України. Стаття 51. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://kodeksy.com.ua/konstitutsiya_ukraini/statja-31.htm.
20. Конституція України - Розділ II. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>.
21. Костенок І. В. Громадянська активність на місцях як один з індикаторів інтенсивності муніципальних процесів: Український вимір / І. В. Костенок [Електронний ресурс] // Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток». — 2012. — № 10. — Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=534>.
22. Лаврентьев С. Н., Латыпов Р. Ф. Гражданская корпорация как форма политической активности российского общества / С. Н. Лаврентьев, Р. Ф. Латыпов // Власть. — 2012. — № 12.
23. Легалізація в Україні зареєстрованого цивільного партнерства. Що нового? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?news=lehalizatsiya-v-ukrajini-zarejestrovanoho-tsyvilnoho-partnerstva-scho-novoho>.
24. Лекторский В. А. О толерантности, плюрализме и критицизме / В. А. Лекторский // Вопросы философии. — 1997. — № 11. — С. 46—54.

25. Марш Рівності. Матеріал з Вікіпедії - вільної енциклопедії. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%88_%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.
26. Матвійчук А. Громадянська ініціатива як чинник самоорганізації громадянського суспільства в сучасній Україні / А. Матвійчук // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. — 2016. — Вип. 3—4. — С. 288—298.
27. Международная энциклопедия гражданского общества. Спрингер, Нью-Йорк. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://doi.org/10.1007/978-0-387-93996-4_128.
28. Мільйоновладдя. Європейська громадянська ініціатива. Конституанта. Електронний ресурс]. Режим доступу: http://constituanta.blogspot.com/2012/05/blog-post_1547.html.
29. Моро Г. Гражданское действие / Г. Моро. — В: Anheier НК, 2010.
30. Музей прийняття. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ridni.com.ua/>.
31. Оленина Г. В., Белинская О. Н. Историко-концептуальные основы развития гражданских добровольческих инициатив молодежи в социально-культурном пространстве досуга и образования / Г. В. Оленина, О. Н. Белинская // Мир науки, культуры, образования. — Барнаул, 2009. — №3 (15). — С. 291— 294.
32. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від від 19.11.92, ВВР, 1993, № 2802-ХІІ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

33. ООН. Загальна декларація прав людини. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://kr-admin.gov.ua/mol/molod/2.pdf>.
34. Охріменко О. О., Іванова Т. В. Соціальна відповідальність: навч. посіб. / О. О. Охріменко, Т. В. Іванова // Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», 2015. — 180 с.
35. Почта Ю. М., Оберемко Т. В. Проблема становлення гражданского общества в России / Ю. М. Почта, Т. В. Оберемко // Вестник РУДН. Серия: Политология. — 2011. — № 3.
36. Планкен Б. Определения социальной ответственности. / Идову С.О., Капальди Н., Зу Л., Гупта А.Д. // Энциклопедия корпоративной социальной ответственности. Шпрингер, Берлин, Гейдельберг. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://doi.org/10.1007/978-3-642-28036-8_476.
37. Поширення консервативних поглядів в Україні. 2015. Аналітичний центр RATING Pro. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ratingpro.org/research/discrimination-in-ukraine.html>.
38. Поширення консервативних поглядів в Україні. 2016. Аналітичний центр RATING Pro. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ratingpro.org/research/poshirennya_konservativnih_poglyadiv_v_ukraini.html?toindex=1.
39. Представление в Комитет экспертов Совета Европы: ILGA-Europe. / Подготовка рекомендации по вопросу о дискриминации по признаку сексуальной ориентации и гендерной идентичности. — 2009 г. — пункты 57-5.
40. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 13.05.2014 № 1263-VII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>.

41. Про Національну стратегію у сфері прав людини: Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537>.
42. Рох А., Ричи Г., Мортон Дж. С глаз долой, из сердца вон? Опыт трансгендеров в отношении домашнего насилия / А. Рох, Г. Ричи, Дж. Мортон // Шотландия: ЛГБТ-молодёжь Шотландии, Сеть равенства. — 2010.
43. Святун О. В. Європейська громадянська ініціатив. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3270/Sviatun_Yevropeiska_hromadska_initsiatyva%20.pdf?sequence=1.
44. Степаненко В. П. Громадянське суспільство: дискурси і практики / В. П. Степаненко. — К.: Ін-т соціології НАН України, 2015. — 420 с.
45. Тернер Л., Уитл С., Комбс Р. Трансфобные преступления на почве ненависти в Европейском Союзе / Л. Тернер, С. Уитл, Р. Комбс // Пресса – за перемены. — Лондон, 2009.
46. У 2020 році поменшало нападів на ЛГБТ, але ситуація залишається тривожною – правозахисники. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zmina.info/news/u-2020-roczy-zmenshylas-kilkist-napadiv-na-lgbt-ale-sytuacziya-zalyshayetsya-tryvozhnoyu-pravozahysnyky/>.
47. Українське суспільство та європейські цінності. Звіт за результатами соціологічного дослідження. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/13570.pdf>.
48. Ansell C., Gash A. Collaborative governance in theory and practice / Ansell C., Gash A. // Journal of Public Administration Research and Theory. — 2008. — №18. — С. 543—571.

49. Bakker J., Denters B., Oude M. Citizens' Initiatives: How Local Governments Fill their Facilitative Role / Bakker J., Denters B., Oude M. // Local Government Studies. — 2012. — Vol. 38. — №. 4.
50. Bloomquist K. The Government's Role in Promoting Social Responsibility / K. Bloomquist // Center for Social Impact Communication Georgetown University School of Continuing Studies. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://csic.georgetown.edu/magazine/governments-role-promoting-social-responsibility>.
51. Center for Civic Engagement Illinois State University Campus Box 3800 Normal, IL 61790-3800. Types of Civic Engagement. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://civicengagement.illinoisstate.edu/faculty-staff/engagement-types/>.
52. Chinemerem I. Social Injustice: Discrimination / I. Chinemerem // Jr. HonorSociety. — 2016. Apr 14. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.honorsociety.org/articles/social-injustice-discrimination>.
53. Giddens A. Introduction to sociology / Giddens A. [7th ed.]. — New York. — 684 p.
54. Goffman E. Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity / E. Goffman. — N.Y.: Prentice-Hall, — 1963.
55. Herek G. M. Heterosexuals attitudes toward lesbians and gay men: Does coming out make a difference? / G. M. Herek. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://lgbpsychology.org/html/Comeout97.PDF>.
56. Legislative Proposal One of US. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/initiatives/finalised/details/2012/000005>.

57. Pew Reserch Centre. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.pewresearch.org/global/2019/10/15/european-public-opinion-three-decades-after-the-fall-of-communism/>.
58. The Global Divide on Homosexuality. 2013. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.pewglobal.org/files/2013/06/Pew-Global-Attitudes-Homosexuality-Report-FINAL-JUNE-4-2013.pdf>.

Додатки

Додаток 1. Інструментарій для контент-аналізу.

	Марш Рівності 2015	Марш Рівності 2016	Марш Рівності 2017	Марш Рівності 2018	Марш Рівності 2019	Музей примирення	Круглий стіл зі зміцнення громадського діалогу
Кількість учасників							
Кількість учасників план/факт, %							
Медіа залучено							
Представників влади залучено							
Залучено поліції							
Конфлікти з радикалами							
Медіа охоплення							
Кількість волонтерів на заході							
Кількість партнерів залучено							
Негативу в медіа							
Позитиву в медіа							
Законодавчі зміни в правових можливостях ЛГБТ щодо насилья							
Законодавчі зміни в правових можливостях ЛГБТ щодо насилья в сім'ї							
Законодавчі зміни в правових можливостях ЛГБТ щодо створення одноставних шлюбів							
Законодавчі зміни в правових можливостях ЛГБТ щодо створення одноставних шлюбів							

Додаток 2. Гайд напівструктурованого експертного інтерв'ю.

Блок	Питання
Загальні питання про організацію	Чим займається ваша організація?
	Що є фокусними проектами та проблематика вашої організації?
Уточнення щодо бачення проекту організатором	Що являє собою проект «...»?
	Яка головна ціль проекту?
	Чи була ця ініціатива ефективною на вашу думку?
	На які метрики в організації проекту/ініціативи ви звертаєте увагу, що зрозуміти що цього варто продовжувати?
Уточнення та з'ясування метрик ефективності	Чи можна сказати, що залучення влади є точкою ефективності для проекту?
	Чи можна сказати, що залучення поліції є точкою ефективності для проекту?
	Чи можна сказати, що залучення учасників/волонтерів є точкою ефективності для проекту?
	Чи можна сказати, що залучення лідерів думок є точкою ефективності для проекту?
	Чи можна сказати, що залучення медіа думок є точкою ефективності для проекту?
	Чи можна сказати, що зміна в законодавчих процессах є точкою ефективності для проекту?